Tremtinys

Nr. 32 (1054)

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS * 2013 m. rugpjūčio 30 d. *

Juodojo kaspino dienos minėjimas

Rugpjūčio 23-iosios – „Baltijos kelio“ ir Juodojo kaspino dienų minėjimas Kaune prasidėjo šv. Mišiomis Stalinizmo ir nacizmo aukoms atminti Šv. Mykolo Arkangelo (Įgulos) bažnyčioje. Po šv. Mišių iškilminga eisena patraukė minėjimo Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje link, kuriame dalyvavo LR Seimo nariai, Kauno miesto vadovai, Kauno įgulos, Lietuvos Sąjūdžio Kauno skyriaus, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių bendrijos atstovai bei miesto gyventojai. Minėjimas, kaip ir visada pradėtas valstybės himnu.

„Dauguma mūsų puikiai prisimename „Baltijos kelio“ vaizdus, skubėjimą į įvykių sūkurį. Tas kelias buvo su atšakomis, ne visi galėjo patekti, ten, kur buvo numatę. Taigi „Baltijos kelyje“ dalyvavo daugiau žmonių negu oficialiai skelbiama. „Baltijos kelias“ pateko į rekordų sąrašą. Tai puikus įrodymas, kad Baltijos valstybės nesusitaikė su vergove ir taikiu būdu siekia atkurti valstybes. Vienybė „Baltijos kelyje“ buvo lemtingas posūkis į Kovo 11-ąją. Dėkoju, kad neužmiršote Laisvės siekių, kurie vienijo tada ir vienija dabar“, – kalbėjo miesto meras Andrius Kupčinskas.

Minėjimo dalyviai prisimindami „Baltijos kelią“ susikibo rankomis

LPKTS Kauno filialo valdybos pirmininkas dr. Juozas Savickas ir LPKTB Kauno skyriaus pirmininkas Vytautas Povilonis

Jono Sakelio nuotraukos

„Šią dieną prisimename su liūdesiu ir su pasididžiavimu. Tokios mažos tautos, „o kiek rovė – neišrovė, kiek skynė – nenuskynė“. Šiandien prisimename ir pagerbiame visus kovotojus už Laisvę, tremtinius ir politinius kalinius. Mes turime budėti, kad neprarastume Laisvės, neišduotume jų idealų. Į aukščiausias pareigas turime išrinkti tuos, kurie brangina Laisvę, yra sąžiningi ir lojalūs valstybei. Būkime budrūs balsuodami“, – kalbėjo Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Kauno filialo valdybos pirmininkas dr. Juozas Savickas.

„1939 metais du tironai mus pardavė. Po to prasidėjo aneksija, okupacija, trėmimai. Netekome trečdalio tautos, todėl ir rišame juodą kaspiną prie vėliavos, todėl rugpjūčio 23-ioji – Juodojo kaspino diena“, – priminė buvęs tremtinys, LR Seimo narys prof. Arimantas Dumčius.

Susirinkusieji padėjo gėlių prie Nežinomo kareivio kapo ir Laisvės paminklo.

Minėjimo metu Vytauto Didžiojo karo muziejaus kariliono varpais skambino Julius Vilnonis. Patriotines melodijas atliko Kauno muzikos ansamblis „Ainiai“, solistai Gitana Lapinskaitė, Rytis Janilionis.

Minėjimo pabaigoje susirinkusieji prisimindami praeities įvykius ir parodydami, jog „Baltijos kelio“ dvasia dar gyva, susikibo rankomis.

Rasa DUOBAITĖ-BUMBULIENĖ

LPKTS 25 metų jubiliejų pasitinkant

Pro metų versmes

„Tiek metų kartu, jau lyg giminės esame...“ – sako kur nors besibūriuojantys buvę politiniai kaliniai ir tremtiniai. Nemažas laiko tarpas – 25-eri metai, kai įkurta Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, kai išvien, visi kartu kuria vertybes, švenčia jubiliejus, pamini valstybines šventes ir liūdnas sukaktis. Šių metų spalio 12-ąją bus iškilmingai paminėtas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos veiklos 25-metis.

Kokie buvo pirmieji žingsniai ir kokiais keliais ėjo, kurdami savus skyrius, įprasmindami tų skyrių veiklą, sąjungos žmonės? Į tai randame atsakymą, pasklaidę pirmųjų posėdžių protokolus, „Tremtinio“ puslapius, pirmąsias tremtinių parašytas knygas.

Besikurianti organizacija turėjo kuklų pavadinimą – Respublikinis klubas „Tremtinys“, prie Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio, įkurtas 1988 metų liepos 30 dieną. Pavartykime vieną pirmųjų Tarybos posėdžio protokolų (1988-12-30).

Svarstyti klausimai: etatinių vienetų įvedimas ir patvirtinimas, kandidatūrų atitinkamoms pareigybėms užimti numatymas, palaikų iš Sibiro pargabenimas, informacinio biuletenio (būsimo laikraščio) leidimas, klubo kultūrinės veiklos užuomazgos, narių mišraus choro įkūrimui paieškos, istorinės atminties atkūrimas ir genocido aukų muziejaus įsteigimo galimybės.

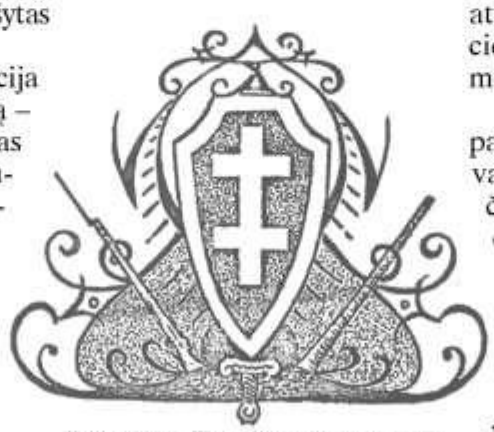

Pirmojo „Tremtinio“ numerio viršelio detalė

Klubo tarybos pirmininku patvirtintas A.Butkevičius, valdybos nariai – J.Banevičius, L.Bumbulis, B.Nedzinskienė, A.Paulavičius.

Posėdžio metu svarstyti palaikų pargabenimo ir su šia kelione susiję finansavimo derinimo su valdžios atstovais klausimai. Jautriai reaguota į Sibire likusių tautiečių likimus. Tiems, kam reikalinga parama, numatyta išsiųsti pinigų ir siuntinių. Jau pirmomis „Tremtinio“ klubo gyvavimo dienomis buvo buriamos medikų grupės, kurios teiktų medicinos pagalbą pasiligojusiems grįžusiems tremtiniams ir karių savanorių grupelės. Vieno posėdžio metu buvo nutarta kurti savo laikraštį. Netrukus atsirado „Tremtinys“, per 25 metus nepakeitęs pavadinimo.

Pirmame „Tremtinio“ numeryje, kuris išleistas 1988 metų spalio 21 dieną, titulinio puslapio jungiamoji antraštė skelbia: Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Respublikinio klubo „Tremtinys“ Kaune Tarybos leidinys. Pirmame puslapyje išspausdinta V.Kudirkos „Tautiška giesmė“, paskelbti „Tremtinio“ klubo nariai ir šio klubo tarybos pirmininko A.Butkevičiaus straipsnis „Išsaugokime ateitį“.

(*keliama į 4 psl.*)

Ministrės A. Pabedinskienės iniciatyva atnaujintos lengvatos tremtiniams

Nuo kitų metų sausio buvusiems politiniams kaliniams ir tremtiniams vėl bus sudarytos sąlygos apsirūpinti būstu Lietuvoje ir integruotis į šalies gyvenimą.

Parama tremtiniams ir politiniams kaliniams būstui Lietuvoje įsigyti buvo teikiama nuo 1992-ųjų, tačiau buvusios Vyriausybės ši programa buvo sustabdyta.

Socialinės apsaugos ir darbo ministrės Algimantos Pabedinskienės iniciatyva nuo 2014 metų bus atnaujintas Lietuvos politinių kalinių ir grįžusių tremtinių aprūpinimas būstu nuomos pagrindais.

„Atsižvelgėme į Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių bendrijos prašymus pratęsti aprūpinimą būstu, grįžtantiems į Lietuvą, žmonėms. Integruotis grįžus į Tėvynę yra pakankamai sudėtinga, todėl, tikimės, kad aprūpindami būstu, bent truputį palengvinsime šių žmonių persikėlimo iššūkius“, – sakė A. Pabedinskienė.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija taip pat kompensuoja tremtinių persikėlimo išlaidas, skiria vienkartines pašalpas įsikūrimui, organizuoja vienišų, garbaus amžiaus, ligotų tremtinių parvežimą į Lietuvą, teikia socialinę paramą kitose valstybėse nuolat gyvenantiems socialiai remtiniems Lietuvos Respublikos piliečiams, norintiems grįžti į Lietuvą, teikia finansinę paramą grįžtančių tremtinių vaikams, besimokantiems Vilniaus lietuvių namų gimnazijoje, teikia finansinę paramą lietuvių bendruomenėms bei kompensuoja lietuvių kalbos kursų išlaidas.

2013 metų pradžioje savivaldybių sąrašuose užregistruotos 385 grįžtančių asmenų šeimos. Daugiausia grįžtančių asmenų šeimų butų laukia Vilniuje – 281 ir Klaipėdoje – 48.

Nuo 1992 iki 2012 metų butais aprūpintos 1928 grįžtančių asmenų šeimos, šiam tikslui valstybė skyrė 106,7 milijonus litų.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos inf.

Seimo narys norėtų apsaugoti Lietuvą nuo „Tautos dvasios“

Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų frakcijos Seime narys Kęstutis Masiulis rugpjūtį kreipėsi į kultūros ministrą, kad Lukiškių aikštėje nebūtų statomas paminklas „Tautos dvasia“, kurį Kultūros ministerijos sudaryta menininkų ir architektų komisija pripažino geriausiu.

„Paprašiau ministro apsaugoti Lietuvą nuo „Tautos dvasios“. Nors esu didelis šiuolaikinio meno gerbėjas, mėgstu ir abstrakčius, ir minimalistinius kūrinius, tačiau šiuo atveju, kai kuriamas visuomeninis projektas, negalima neatsižvelgti į daugumos visuomenės narių nuomonę. Ar teisinga yra nedideliam būrelyje nuspręsti kokio paminklo reikia Tautai, o paskui tai įgyvendinti tos Tautos mokesčiais?“ – sakė parlamentaras.

Vertinimo komisijoje dirbo architektas Rolandas Palekas, Vilniaus miesto savivaldybės vyriausiasis architektas Artūras Blotnys, architektas Tomas Grunskis, skulptorius Alfonsas Vincentas Ambraziūnas, skulptorius Algirdas Bosas, menotyrininkas Kęstutis Kuizinas ir menotyrininkė Skaidra Trilupaitytė.

„Pripažinkime, kad šiuolaikiniai menininkai bei visuomenės dauguma turi skirtingą įsivaizdavimą, kas yra gražu. Ekspertai geriausiu darbu pripažino paminklą, kuris yra toks abstraktus, kad gali būti statomas bet kurioje pasaulio vietoje ir simbolizuoti bet ką. Interpretacija neturi ribų. Tačiau Lietuvos visuomenė pageidauja paminklo, kuris taptų visos šalies simboliu. Negi negalime sukurti kažko originalaus, įsimintino ir tuo pačiu demokratiško?“ – klausė Seimo narys.

K. Masiulis siūlo statyti Vyčio skulptūrą, kuri simbolizuoja mūsų valstybingumą, istoriją ir garbingą praeitį, bet tuo pačiu yra visos Tautos ir valstybės įvaizdis: „Menininkai galėtų pasiūlyti įvairių projektų, nuo realistinių iki modernių, ir patys piliečiai jau galėtų išrinkti gražiausią. Nepriimtinas Vytis? Diskutuokime apie kitas idėjas! Juk yra internetas, televizija, kodėl jų nepasitelkiame? Į visuomeninį projektą būtina įtraukti visuomenę. Štai Rusijoje dabar renkami 10 šalies stebuklų ir juos renka visi žmonės balsuodami internetu, įsitraukusios visuomeninės organizacijos, televizija. Kodėl to negalime pakartoti Lietuvoje?“

Anksčiau Lukiškių aikštėje vykdavo turgūs, Kaziuko mugės, o 1863–1864 metų sukilimo prieš caro valdžią metu aikštėje buvo viešai vykdomi mirties nuosprendžiai. Buvo nužudytas 21 sukilimo dalyvis (12 pakarta, 9 sušaudyti).

„Tremtinio“ inf.

Gyva tautos istorija – išsaugota nepriklausoma valstybė

Penktadienį, rugpjūčio 23 dieną, Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė susitiko su lietuvių tremties vietas ir kapines Sibire tvarkančiais projekto „Misija Sibiras“ ir bendrijos „Lemtis“ atstovais bei Mažeikių rajono Židikų Marijos Pečkauskaitės vidurinės mokyklos mokiniais. Minint Juodojo kaspino ir „Baltijos kelio“ dieną šalies vadovė diskutavo apie pilietiškumo ugdymą ir istorinės atminties išsaugojimo svarbą.

„Ypatingų mūsų visų pastangų reikia ne tik laisvei apginti, bet ir jos istorinei atminčiai išsaugoti. Kol bus gyva tautos istorija, tol turėsime nepriklausomą valstybę. Todėl puoselėkime, domėkimės ir saugokime ją, kad galėtume mūsų tautos istorinę atmintį perduoti visoms ateities kartoms,“ – sakė šalies vadovė.

Gyvai prisiliesti prie istorijos ir nuveikti konkrečius darbus, pasak Prezidentės, gali kiekvienas iš mūsų. Tai galima padaryti ir savo mieste ar miestelyje tvarkant ir prižiūrint tremtinių, politinių kalinių, Laisvės kovotojų, nepriklausomybės savanorių ir kitų reikšmingų Lietuvos istorijai asmenybių kapus. Šalies vadovė pabrėžė, kad kuo daugiau jaunų ir pilietiškų žmonių prisijungs prie tokių iniciatyvų, tuo ilgiau Lietuvos istorija išliks gyva.

Susitikime, taip pat dalyvavo „Misija Sibiras-2009“ dalyvis aktyviai prie savanoriškos veiklos prisidedantis ir ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ medaliu apdovanotas Gabrielius Liaudanskas-Svaras, „Misijos Sibiras“ ambasadorius, aktyvus Persitvarkymo Sąjūdžio iniciatyvinės grupės narys ir muzikos grupės „Antis“ lyderis Algirdas Kaušpėdas bei viena iš „Baltijos kelio“ organizatorių, Persitvarkymo Sąjūdžio aktyvistė, Angonita Rupšytė.

Jaunimo pilietiškumo ir patriotiškumo ugdymo projektas „Misija Sibiras“ įgyvendinamas nuo 2006 metų. Vedami šios iniciatyvos į Rusijos Federaciją, Kazachstano ir Tadžikistano respublikas išvyko jau 12 jaunimo ekspedicijų, sutvarkė apie 100 lietuviškų kapinių.

Prieš 23 metus įkurta bendrija „Lemtis“ organizavo 41 ekspediciją ir aplankė apie 80 procentų visų išlikusių tremties vietų. Bendrijos nariai nukeliavo per 360 tūkstančių kilometrų ir aplankė daugiau kaip 600 tremties vietų, sutvarkė per 360 kapų ir kapaviečių.

Prezidentės spaudos tarnybos inf.

Ekonomikos atsigavimą turi pajusti visi Lietuvos žmonės

Rugpjūčio 27 dieną Lietuvos Prezidentė Dalia Grybauskaitė šalies ekonominę ir finansinę padėtį aptarė su finansų ministru Rimantu Šadžiumi. Prezidentės spaudos tarnyba pranešė, kad buvo kalbama apie kitų metų valstybės biudžeto formavimą, Fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstitucinį įstatymą bei Konstitucinio Teismo nutarimų dėl darbo užmokesčio mažinimo neproporcingumo ir pensijų kompensavimo įgyvendinimą.

Pasak Prezidentės, šiuo metu šalies ekonomika yra viena sparčiausiai augančių Europoje, tai palaipsniui turi pradėti justi visi žmonės. Ji pabrėžė, kad valstybė iki šiol yra skolinga pensininkams. Atstačius sunkmečiu sumažintas pensijas, turi būti parengtas ir jų kompensavimo mechanizmas, o žmonės aiškiai informuoti, kada atgaus savo pinigus. Prezidentė taip pat akcentavo, kad turi būti vykdomas ir Konstitucinio Teismo nutarimas dėl atlyginimų mažinimo neproporcingumo. Prezidentės teigimu, Finansų ministerija Vyriausybei siūlo ne optimalų sprendimą Konstitucinio Teismo nutarimui įgyvendinti.

„Pasiūlymas atstatyti sumažintus atlyginimų koeficientus tik siaurai ir ne pačius mažiausius atlyginimus gaunančiai grupei – statutiniams pareigūnams ir teisėjams, dar labiau didina disproporcijas ir pažeidžia socialinio teisingumo principus. Per sunkmetį atlyginimai neproporcingai buvo sumažinti ir mokytojams, kultūros ir meno darbuotojams, mokslininkams, dėstytojams, socialiniams darbuotojams, todėl reikia spręsti visų biudžetinių įstaigų atlyginimų klausimą neišskiriant nė vienos grupės“, – sakė Prezidentė.

Po šio susitikimo finansų ministras R.Šadžius žiniasklaidai pareiškė, kad nuo kitų metų ketinama atstatyti sumažintus atlyginimus visiems valstybės pareigūnams ir tarnautojams, o nuo 2015 metų galėtų būti grąžintos ir sumažintos pensijos.

„Tremtinio“ inf.

Seime reikalauta nuimti sovietines stovylas

Rugpjūčio 21 dieną Seime įvyko Seimo nario Ryto Kupčinsko spaudos konferencija dėl sovietinės okupacijos ideologijos atributų nepriklausomoje Lietuvoje. Dalyvavo Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos atstovai Kasparas Genzbigelis ir Antanas Kliunka, Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos pirmininkas Jonas Burokas.

Seimo narys Rytas Kupčinskas pažymėjo, kad Žaliojo tilto sovietinių laikų skulptūros yra skaudi tema, kurią nuolat kelia Lietuvos kariuomenės kūrėjai savanoriai, Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos nariai ir kitos patriotinės organizacijos. Jis pastebėjo, kad Vilniaus mieste per menkai rūpinamasi tautiniais, istoriniais simboliais: nėra paminklo kunigaikščiui Vytautui Didžiajam, pirmajam Lietuvos prezidentui Antanui Smetonai, Lietuvos kariuomenės generolui Povilui Plechavičiui, 1941 metų birželio ginkluoto sukilimo prieš sovietus Lietuvoje vienam iš organizatorių ir vadovų generalinio štabo majorui Vytautui Bulvičiui ir kitiems iškiliems kovotojams už Lietuvos laisvę. R. Kupčinskas išsakė nuomonę, kad sovietiniai ideologiniai simboliai turi būti išbraukti iš Kultūros paveldo registro ir nuimti nuo Žaliojo tilto.

Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos pirmininkas Jonas Burokas pastebėjo, kad sąjunga daug kartų prašė Vilniaus miesto savivaldybės pašalinti skulptūras nuo Žaliojo tilto, nes jos teigiamai pristato okupantų ideologiją.

Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos atstovas Antanas Kliunka kalbėjo, kaip sunku savanoriams suprasti, kad po 23 metų laisvės Lietuvoje siautėja Socialistinis liaudies frontas ir Lietuvos lenkų rinkimų akcija, kad restauruojami paminklai okupantams.

(keliama į 11 psl.)

Įvykiai, komentarai

Užlipo ant grėblio, kurį pastatė patys

Lietuvos Respublikos Vyriausybės tinklalapyje pasirodė tokia informacija: „Rugpjūčio 27 dieną Vyriausybės vardu organizuota darbo sesija skalūnų dujų ir naftos tema neįvyks Žygaičių bendruomenei atsisakius dalyvauti šiame susitikime su Vyriausybės, kompanijos „Chevron" atstovais ir mokslininkais.

Šio susitikimo tikslas buvo suteikti galimybę kompanijai „Chevron" ir Žygaičių bendruomenei pradėti civilizuotą dialogą bei aptarti visiems rūpimus klausimus. Į uždarą susitikimą apie skalūnų dujas ir naftą buvo pakviesti Žygaičių bendruomenės pirmininkas, Žygaičių seniūnijos atstovai, nepriklausomi mokslininkai, susitikimą turėjo moderuoti Ministro Pirmininko patarėja aplinkos klausimais Jūratė Juozaitienė. Ši darbo sesija turėjo būti pirmoji, kurioje būtų aptarti nerimą keliantys klausimai, įmonės veikla ir jos poveikis, išsklaidyta įtampa, susikaupusi per šį laikotarpį dėl įvairių spekuliacijų skalūnų dujų tema. Vyriausybei atsisakius leisti filmuoti šį uždarą susitikimą, Žygaičių bendruomenės pirmininkas atsiuntė laišką, kuriame teigiama, jog bendruomenės atstovai atsisako dalyvauti šiame susitikime.

Apgailestaujame, kad geranoriškas Vyriausybės siekis padėti abiems pusėms pradėti kalbėtis šįsyk taip ir nebus įgyvendintas. Kyla klausimas, kas suinteresuotas, kad Žygaičių bendruomenė nesikalbėtų su į Lietuvą ateinančiu investuotoju, kad negautų informacijos iš pačios kompanijos, nes iki šiol nemažai bendruomenės skleidžiamų žinių rėmėsi ne faktais, bet gandais. Ir Vyriausybė, ir kompanijos „Chevron" atstovai neatsisako galimybės ateityje surengti geranoriškus ir dalykiškus susitikimus su vietos bendruomenėmis."

Kaip vertinti tokį pranešimą? Vienareikšmiai – naudos iš to, kad susitikimas neįvyko, neturės nei Žygaičių bendruomenė, nei mūsų šalies Vyriausybė, nei „Chevron". Tačiau galime neabejoti, kad dėl tokio mūsų žmonių, Vyriausybės ir investuotojų nesusikalbėjimo Rusijoje iš džiaugsmo trinama rankomis. Gal todėl nepavadintum atsitiktiniu sutapimu ir viešojoje erdvėje pasirodžiusio „Kreipimosi į kaimyninių šalių Prezidentus: Rusijos Federacijos Prezidentą Vladimirą Putiną ir Baltarusijos Prezidentą Aliaksandrą Lukašenką", kurį pasirašė kažkokia sambūrio „Būkime vieningi" iniciatyvinė grupė. Tame rašte peršama mintis, kad lietuviai ir žemaičiai nėra ta pati tauta, kad jie yra artimiausi rusų „istoriniai broliai ir sesės", kad „mūsų bendra kultūra, tradicijos, pasaulėžiūra ir t. t. paversti į Vakarų tuštybes", galiausiai prabylama apie skalūnų dujų žvalgybą Žemaitijoje ir klausiama: „Kokiu būdu Mes galėtume sustabdyti šitą ir kitus Mums gresiančius Bendrus pavojus?"

Galima būtų nekreipti dėmesio į šitą klaidų pilną rašliavą, visai tinkamą atsakyti į Vyriausybės klausimą „kas suinteresuotas?", bet... juk ir sovietinė Lietuvos okupacija prasidėjo nuo išgalvotų „sovietinių karių pagrobimo", ir „Stalino saulę" parsivežti važiavo lietuviais save vadinantys žmonės. (Beje, kilo klausimas, kodėl „kreipimosi" autoriai nepaprašė „Rusijos Federacijos Prezidentą Vladimirą Putiną ir Baltarusijos Prezidentą Aliaksandrą Lukašenką" sustabdyti atominių elektrinių statybas Lietuvos pašonėje?) Kita vertus, kam, jei ne kažkada nuteikinėjusiems rinkėjus prieš A. Kubiliaus vykdytą Lietuvos energetinio nepriklausomumo politiką, socialdemokratams ir jų sukurptos koalicijos Vyriausybei šiandien tenka srėbti pačių užvirtą jovalą?

Na, o internetinis rusų portalas, pateikdamas nuorodą į „Litovskij kurjer" rašo ne ką kitą, kaip apie siaubingus pavojus, tykančius išgaunant skalūninės dujas. Portalas skirtas visam Baltijos regionui, jame, atrodytų, pateikiamos apžvalgos, susijusios ne tik su Baltijos valstybėmis, bet ir su Norvegija, Danija, Vokietija, Švedija, Suomija... Tačiau pabandęs paskaityti, kas vyksta, pvz., Švedijoje, rasi tą pačią dominantę – kaip blogai Baltijos valstybėms, kaip jos vargsta priklausydamos Europos Sąjungai, ir visos bėdos vien dėl to, kad jos, matai, nesirenka eurazinės krypties, nenori draugauti su Rusija. Tiesa, yra kai kas bendra su Švedija (juk straipsnis Švedijai skirtame atvarte) – taip teigia kažkoks tūlas švedų profesorius. Štai kaip plaunami smegenys!

Gintaras MARKEVIČIUS

Seimo rudens sesijoje – žmonių gerovei svarbios Prezidentės iniciatyvos

Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė siūlo Seimui į rudens sesijos darbotvarkę įtraukti 15 jos inicijuotų įstatymų pataisų ir tris pakartotiniam svarstymui grąžintus įstatymus.

Politinės Seimo valios laukia jaunimo įsidarbinimui, kovai su neteisėtu praturtėjimu, skaidresniam teismų darbui ir pilietiniam žmonių aktyvumui svarbūs Prezidentės pasiūlymai.

Prezidentės inicijuotos Užimtumo rėmimo ir lydimųjų įstatymų pataisos sudarys galimybes studentams savarankiškai, be jokių tarpininkų, atlikti praktiką, įgyti reikiamos darbo patirties ir lengviau susirasti pirmąjį darbą. Šiuo metu galimybę atlikti praktiką jaunimas turi tik tose įmonėse ar įstaigose, su kuriomis mokslo įstaiga yra pasirašiusi trišalę sutartį.

Prasidėjus realiai kovai su neteisėtu praturtėjimu, išaiškėjo įstatymų spragos, kurios trukdo įrodyti neteisėto praturtėjimo atvejus. Praktika rodo, kad nusikalstamu būdu praturtėję asmenys išvengia bausmės, pateikę fiktyvius skolos raštelius ar kitus dokumentus. Todėl šalies vadovė Seimui pateikė įstatymų pataisas, kuriomis siūlo 50 tūkstančių litų viršijančius finansinius sandorius tvirtinti notarui.

Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymo pataisomis siūloma skaidrinti valstybės tarnybą. Prezidentė siūlo, kad visų valstybės tarnyboje dirbančių asmenų, politinių partijų pirmininkų ir jų pavaduotojų, valstybės politikų, visuomeninių konsultantų, padėjėjų, patarėjų privačių interesų deklaracijų duomenys ir sandoriai būtų skelbiami viešai.

Prezidentės pateiktomis Seimo rinkimų įstatymo pataisomis siūloma naikinti kandidatams į Seimą taikomą teisinę neliečiamybę ir šalinti juos iš rinkimų iškart, kai nustatomi padaryti pažeidimai. Šios politinės sistemos skaidrinimui svarbios pataisos Seimui pateiktos dar pernai rudenį.

Ypatingą dėmesį šalies vadovė skiria ir teismų veiklai. Prezidentės pateiktos Teismų įstatymo pataisos užtikrins efektyvesnį aukštesnės instancijos teismų darbą ir kompetenciją. Šalies vadovė taip pat siūlo į Teisėjų garbės teismo sudėtį įtraukti visuomenės atstovus. Prezidentės teigimu, pasitikėjimas teisėjais bus užtikrintas tik tuomet, kai visuomenė pati dalyvaus teisėjų elgesio vertinime.

Seimo apsisprendimo laukia ir LR baudžiamojo proceso kodekso įstatymo pataisos, kurių tikslas – užkirsti kelią baudžiamųjų bylų vilkinimui teismuose.

Prezidentės iniciatyva parengtas Nevyriausybinių organizacijų įstatymas prisidės prie šalies gyventojų pilietiškumo ir savanorystės skatinimo, sudarys galimybes žmonėms aktyviau dalyvauti valstybės kūrime.

Pakartotiniam Seimo svarstymui grąžinti Valstybės ir savivaldybės įmonių, Konkurencijos bei Pridėtinės vertės mokesčio įstatymų pakeitimo projektai.

Prezidentės spaudos tarnybos inf.

Barakas Obama susitiks su Vladimiru Putinu

Po to, kai Rusija priglaudė buvusį Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) Centrinės žvalgybos valdybos (CŽV) darbuotoją Edvardą Snoudeną, santykiai tarp šių valstybių pašlijo taip, kad JAV prezidentas B. Obama atšaukė planuotą susitikimą su V. Putinu. Vis dėlto pasigirsta tvirtinimų, kad kietu politiniu stuburu nepasižymintis B. Obama susitiks su V. Putinu Sankt Peterburge įvyksiančiame tarptautiniame forume „G-20". Pasak agentūros „Reuters", tai patvirtino ir Baltųjų rūmų spaudos sekretorius Džejus Karnis. Kiek anksčiau buvo pranešama, kad JAV prezidentas atvyks į forumą, tačiau su Rusijos prezidentu nesusitiks. Priežastis – iškilę nesutarimai dėl pabėgusio CŽV darbuotojo E. Snoudeno, kuriam V. Putinas suteikė laikinąjį prieglobstį metams. JAV nacionalinio saugumo patarėjo Beno Rodso pavaduotojas paaiškino, kad Rusijos nutarimas suteikti E. Snoudenui prieglobstį tapo tikru iššūkiu JAV ir apsunkino ir taip nelengvus santykius tarp šių šalių.

Sirijoje panaudotas cheminis ginklas

Ar Vakarų valstybės pradės karinę operaciją Sirijoje? Toks klausimas nedavė ramybės viso pasaulio analitikams, laukusiems Jungtinių Tautų (JT) komisijos, turėjusios atsakyti į klausimą, ar šioje šalyje buvo panaudotas cheminis ginklas, išvadų. Rugpjūčio 26 dieną atvykusi į galimos atakos regioną JT komisija iš karto pateko į apšaudymą. Nepaisant to, komisija grįžo į Damaską ir pratęsė darbą: aplankiusi dvi ligonines komisija pabendravo su nukentėjusiaisiais, gydytojais ir liudininkais, paėmė tyrimams keletą mėginių. Tuo pat metu JAV, kaltinanti Bašarą Asadą, teigia turinti neginčijamų įrodymų, kad cheminis ginklas buvo panaudotas. Valstybės sekretorius Džonas Keris pareiškė, kad negalima leisti likti nenubaustiems tarptautinėmis konvencijomis uždrausto cheminio ginklo naudotojams, todėl Kongresas tariasi su pagrindiniais JAV sąjungininkais dėl atsako į šią agresiją. Tačiau, pasak JAV gynybos ministro Čako Cheigelio, karinių veiksmų prieš Siriją nebus imtasi, kol nepaaiškės tikrosios aplinkybės.

Jei karinė kampanija prieš Siriją bus pradėta, JAV sąjungininkai Europoje palaikys Valstijas – tai patvirtino Didžioji Britanija, Prancūzija ir Vokietija. Pastarosios šalies užsienio reikalų ministras Gido Vestervelis pareiškė, kad Vokietija neliks nuošalyje, jeigu bus įrodyta, jog Bašaro Asado režimas panaudojo cheminį ginklą prieš sukilėlius, tuo padarydamas nusikaltimą prieš žmogiškumą. Į tokį nusikaltimą tarptautinė bendruomenė privalo reaguoti, sakė ministras.

Nereikia net spėlioti, kas užstoja diktatoriaus režimą – Maskva pareiškė nepritarianti karinei intervencijai, o Rusijos užsienio reikalų ministras Sergėjus Lavrovas paragino Vakarų šalis laikytis seniau pasiektų susitarimų Sirijos klausimu, tiesa, pamiršdamas paminėti, ar Sirija laikosi susitarimų. Belieka priminti, kad ir anksčiau Rusija pasisakė prieš tarptautinės bendruomenės pastangas sutramdyti Libijos diktatorių Kadafį bei Irako diktatorių Huseiną.

Parengta pagal užsienio spaudą

LPKTS 25 metų jubiliejų pasitinkant

Pro metų versmes

(*atkelta iš 1 psl.*)

„Reikalaujame paskelbti stalinizmą kaip politinę sistemą – genocidu, nusikaltimu visai žmonijai ir lietuvių tautai“, – rašė A.Butkevičius įžanginiame straipsnyje. Šiame „Tremtinio“ numeryje paskelbta informacija apie Maskvoje įkurtą švietėjišką draugiją „Memorialas“, kurios pagrindinė misija: „Amžinai priminti žmonijai, kad jokia tironija nelieka nedemaskuota ir nepasmerkta“. Laikraštyje išspausdintas LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas „Dėl asmenų, iškeldintų iš Lietuvos TSR teritorijos 1941–1952 metais, reabilitavimo“.

B.Nedzinskienė savo straipsnyje apžvelgė stalinizmo epochos padarinius Lietuvoje, apie tremiamų žmonių bejėgiškumą, neobjektyvų to meto teismų darbą. „Ant ištremtųjų kaulų gimė Magnitogorskas, Komsomolskas prie Amūro... Būtina suprasti stalinizmo priežastis, kilmę, formas, kad išvengtume stalinizmo recidyvų šiandien,“ – rašė ji straipsnyje „Lietuviška stalinizmo specifika“. Išspausdintas pluoštelis prisiminimų apie atsargos pulkininką, majorą Joną Petruitį, 1920 metų Nepriklausomybės kovų su bolševikais dalyvį, istoriką, spaudos darbuotoją. Jo knyga „Kaip jie mus sušaudė“ pelnė skaitytojų dėmesį.

Pirmąjį „Tremtinio“ numerį parengė ir išleido Birutė Nedzinskienė, Vytautas Žukas, pirmasis laikraščio redaktorius Jaroslavas Banevičius. Pirmieji numeriai buvo padauginti rotoprintu.

Pasitinkant LPKTS 25-metį, redakcija kviečia pasidalyti prisiminimais tuos, kurie savo darbais padėjo kurti jauną organizaciją, statyti jos pamatus, o vėliau – ir sienas.

Redakcija

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“!

„Lietuvos pašto“ skyriuose ir internetu **prenumerata.post.lt** galite užsiprenumeruoti savaitraštį „Tremtinys“. Prenumerata priimama iki kiekvieno mėnesio 22 dienos.

Prenumeratos indeksas0117, kaina: **1 mėn. – 8,16 Lt, 3 mėn. – 24,48 Lt, 6 mėn. – 48,96 Lt.**

Tada varomoji jėga buvo entuziazmas

Artėjant LPKTS įkūrimo 25-ečiui kalbiname Valdybos pirmininko pavaduotoją, ketvirtį amžiaus besidarbuojantį buvusių politinių kalinių, tremtinių, Laisvės kovų dalyvių labui, partizaną Antaną LUKŠĄ.

– Kada pradėjote dirbti Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungoje?

– Nuo pirmojo tremtinių suvažiavimo, kuris įvyko 1988 metų spalio 29 dieną Kauno Sporto halėje. Į suvažiavimą mane pakvietė tuometinė „Tremtinio“ klubo tarybos narė Birutė Nedzinskienė.

– Kokia atmosfera vyravo Sporto halėje tomis istorinėmis valandomis?

– Drąsiai galiu teigti, jog ir čia pleveno Sąjūdžio dvasia, mat prieš savaitę (spalio 22-ąją, - red.) Vilniuje vyko pirmasis Sąjūdžio suvažiavimas. Visa Lietuva tada nesitraukė nuo televizorių ir radijo imtuvų, toks saldus buvo laisvas žodis! Tad ir mūsų suvažiavime žmonės drąsiai kilo į tribūną, kalbėjo be pasirašyto teksto: tiesiai iš širdies. Liejosi skausmo perpildyti žodžiai apie patirtas nuoskaudas, netektis, žmonės, ilgai tylėję, pirmą kartą patikėjo – išmušė jų valanda.

– Ar jau kitą dieną po suvažiavimo pradėjote darbuotis „Tremtinio“ klube?

– Tikrai taip! Man siūlė užimti organizacijos prezidento postą (tuomet taip buvo tituluojamas pirmininkas), bet atsisakiau. Šios pareigos teko Baliui Gajauskui. Aš pradėjau eiti sekretoriaus pareigas.

– Ir baigėsi ramus gyvenimas?

– Ramaus gyvenimo niekada neturėjau ir neieškojau jaukių užutėkių, bet atsisėdęs į naują kėdę, pajutau ant pečių didelę, sunkią naštą. Organizacija kūrėsi, reikėjo patalpų, teko ieškoti rėmėjų, kad tas patalpas galima būtų suremontuoti. Visų pirma reikėjo iš Sibiro pargabenti ten likusių tautiečių palaikus, statyti atminimo kryžius ir paminklus. Ir ūkinė veikla teko man. Tačiau kur kas daugiau laiko teko skirti tuo visuomeninio virsmo laikotarpiu sukurti visuomeninę-politinę organizaciją. Gyvenimas diktavo pataisas, tad teko keisti pavadinimą į Tremtinių sąjungą, vėliau – Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungą. Ilgainiui tapome politine organizacija. Tik jokiu būdu nenorėčiau kažkokių nuopelnų priskirti sau. Dirbome visi – petys petin, išvien, drauge. Būrėme chorus, kurie ir šiandien dalyvauja tremtinių Dainų šventėse, atsirado puiki šventė ir visų mūsų susibūrimo vieta Ariogaloje, Dubysos slėnyje. Čia kasmet vyksta tremtinių, politinių kalinių ir Laisvės kovų dalyvių sąskrydžiai. Savo sambūrius jau ne pirmus metus rengia jaunesniosios kartos atstovai. Mūsų idėjoms pritaria ir jas palaiko žmonių entuziazmas. Tai buvo ir išlieka ta varomoji jėga, kuri leidžia kalnus nuversti. Juk esame laisvi ir savo gerovę kuriame patys. Keitėsi ir mano pareigos, o tuo pačiu – didėjo atsakomybė.

– Nuolatos rūpinotės knygų leidyba, „Laisvės kovų archyvo“ bei „Tremtinio“ reikalais, kad gyvuotų Tremties ir rezistencijos muziejai. Ko dar nepaminėjau, bandydama bent kiek aprėpti Jūsų humanitarinės veiklos kryptį?

– Inicijavau Juozo Lukšos memorialinę ekspoziciją Veiveriuose. Skausmo kalnelis šio miestelio pakraštyje atsirado, kai pastačiau kryžių žuvusių partizanų atminimui. Dabar čia įrengta ir paminklinė kompozicija žuvusiems mano broliams partizanams – Jurgiui-Piršliui, Juozui-Skirmantui, Stasiui-Juodvarniui Lukšoms atminti. Ir dar vienas akcentas Veiveriuose – prie buvusios mokytojų seminarijos (dabar – A.Kučingio meno mokykla – red.), mano rūpesčiu pastatytas obeliskas buvusio šios mokyklos moksleivio Juozo Lukšos-Daumanto atminimui. Ir tai, toli gražu, ne visas sąrašas darbų, skirtų žuvusiems Lietuvos patriotams įamžinti.

– Jūsų iniciatyva ant kapų, kur palaidotos partizanų Motinos, atsirado specialus žymuo.

– Pagaminome granito plokščių, kuriose įrašyti tik keturi žodžiai: „Čia ilsisi Partizano Motina“. Šiomis plokštėmis pažymėta daug kapų Lietuvoje.

– Labai reikšmingi Jūsų darbai, siekiant išsaugoti Laisvės kovų istoriją, ypač akcentuojant partizaninį karą.

– Formų ir būdų priminti Laisvės kovotojų nuopelnus gali būti įvairių. Man rūpi jaunosios kartos pažiūros ir teisingas traktavimas, kalbant apie Laisvės kovų prasmę ir sudėtas aukas. Galima laikyti laimėjimu, kad mokyklose, po ilgų diskusijų, skiriama 18 valandų istorijos pamokų susipažinti su pokario Laisvės kovų laikotarpiu. Daug darbo pareikalavo programos „Lietuvos partizanų karo istoriografija ir kartografija“. Tai – partizanų buveinių, jų veiklos, kautynių su okupantais ir kitų įvykių vietų pažymėjimas žemėlapiuose, jų koordinačių nustatymas, gyvų liudininkų atsiminimų apie minimus įvykius užrašymas. Ši vertinga medžiaga įrašoma į kompaktinius diskus ir, pagal veikusias partizanų apygardas, pateikiama mokykloms, kariniams daliniams, muziejams ir asmenims, besidomintiems partizaniniu karu. Būčiau neobjektyvus, jei nepaminėčiau Garliavos Juozo Lukšos gimnazijos direktoriaus Vidmanto Vitkausko pasiaukojamos veiklos, patriotiškai auklėjant jaunąją kartą. Apie tai liudija prasmingi renginiai, išvykos, parodos, mokinių rašinių konkursai ir kita veikla.

Būtų džiugu, kad jos pavyzdžiu pasektų daugiau mokyklų.

Lietuvos partizanas dimisijos kapitonas, ilgametis LPKTS vadovas Antanas Lukša įžiebė Ariogaloje 23-iojo Lietuvos tremtinių, politinių kalinių ir Laisvės kovų dalyvių sąskrydžio „Su Lietuva širdy“ ugnį

– 25 metus stovite prie LPKTS vairo. Per tą laiką daug kur pabuvojote, sutikote įdomių žmonių, daug pamatėte ir savo veiklą pristatėte. Vien „Girių aido“, vyrų vokalinio ansamblio, kur dainavote daug metų, koncertai, išvykos ko vertos! Už pasiaukojamą darbą esate įvertintas ir pagerbtas. Greta kitų apdovanojimų puikuojasi ir Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžius. Tai aukštas Tėvynės įvertinimas. Mano provokuojantis klausimas: ar jau yra paminklas, į kurį pažvelgus širdis ima smarkiau plakti?

– Yra. Tai – paminklas „Partizanų Motinai“, neseniai atsiradęs senosiose Kauno kapinėse, Vytauto prospekte. Didelei mano svajonei buvo lemta išsipildyti. Ta proga rašytojas Stanislovas Abromavičius parašė knygą „Partizanų Motinos“. Ji pasakoja apie visų Lietuvos partizanų motinų skausmą, kuris kartu su jomis nenuėjo į kapus, o plevena virš Lietuvos laukų ir klonių, miškų ir liūnų, kur žuvo tokie jauni Lietuvos patriotai! Tik truputį apmaudu, kad iki šiol neįrengta Partizanų alėja, vedanti šio paminklo link.

– Mūsų pokalbį norėčiau baigti retoriniu klausimu. Ar turite kam ir už ką padėkoti?

– Pirmiausia, dėkoju Apvaizdai, kad sergėjo mane visuose kataklizmų labirintuose, po to – žmonai Eugenijai. Už jos supratimą, jautrumą, už tai, kad visada jaučiau jos tvirtą ranką savojoje. Vaikams – Daliai ir Kęstučiui, kurie džiugino vos atėję į šį pasaulį, ir dėl kurių niekada neturėjome širdies skausmo. Šiandien džiugina vaikaičiai – Simonas ir Goda. Jie eina tiesiu keliu, o juk tiek pagundų ir negatyvo dar gali sutikti. Bet aš jais tikiu.

Turiu padėkoti ir visiems bendraminčiams, bendražygiams, su kuriais kartu ėjome į barikadas, kartu džiaugėmės ir liūdėjome. Ačiū.

– Dėkoju už pokalbį.

Aušra ŠUOPYTĖ

Sunkus kelias į Vakarus

Nenumaldomai bėga laikas. Kitų metų vasaros pradžioje minėsime 70-metį, kai dalis Lietuvos inteligentų, patriotų, šaliai nusipelniusių žmonių, bijodami sugrįžtančio okupanto, keliais keleliais patraukė į Vokietiją, o iš ten pasklido po visą pasaulį. Tūkstantinėje pabėgėlių minioje buvo ir mokytoja Florentina Zapkuvienė su aštuonmečiu sūnumi Kęstučiu. Jos vyras Aleksandras liko Lietuvoje, kad pasipriešintų sugrįžtančiai sovietų kariuomenei. Naivumas ar patriotizmas, begalinė meilė Tėvynei – kas tai, kai keli tūkstančiai lietuvių susibūrė Žemaitijoje, kad padėtų vokiečių kariuomenei sustabdyti puolančiuosius? Vėliau Aleksandras Zapkus (1915–1946) tapo Didžiosios Kovos apygardos partizanų štabo viršininku ir žuvo prie Dubių vienkiemio, Kaišiadorių rajone.

Kęstutis su tėveliu Aleksandru Lietuvoje. 1940 metai

Šių atsiminimų autorius – Niujorke (JAV) gyvenantis dailininkas tapytojas, grafikas Kęstutis ZAPKUS. Meno istorikai jį priskiria trečiajai žemaičių dailininkų išeivių grupei, nes jis dar vaikas išvyko į Vakarus, o paskui į Amerikos žemyną, dar gerai nesuprasdamas, kas dedasi pasaulyje. Mokslus ėjo ir kaip asmenybė formavosi svetur. Lietuvą tame gyvenimo etape pažino daugiausiai iš mamos ir kitų artimųjų pasakojimų.

* * *

Po vokiečių okupacijos, sovietams artėjant Lietuvos link, aš su mama, palydėti tėvelio mokytojo Aleksandro Zapkaus iš Viekšnių, traukėmės iš Lietuvos, pradžioje Platelių ežero link. Miškuose siautė banditai. Mes ten slapstėmės, kol prisijungėme prie pabėgėlių karavano ir pradėjome kelionę į Vakarus. Tėvelis grįžo į kuopą, kuriai vadovavo ir kurioje buvo du mamos broliai Albertas ir Kęstutis Kondrotavičiai bei dar trys dešimtys vyrų.

Pradėjome vargingą kelionę duobėtais plentais, apleistais degančiais kaimais ir grėsmingais miškais Vokietijos link. Po kurio laiko sutiktos vokiečių kariuomenės buvome suimti, arkliai, manta ir visa kita mūsų nuosavybė atimta. Mus nuvarė į pabėgėlių koncentracijos lagerius. Vėliau, jau Vokietijoje, tėvelis mus išgelbėjo, o pats grįžo į Lietuvą partizanauti.

* * *

Daug prisimenu bėgimo iš Lietuvos ir lagerių gyvenimo įspūdžių, nes tai buvo labai aistringų ir grėsmingų išgyvenimų „sluoksniavimasis" mano sąmonėje... Arklių vežimais lekiant svetimais keliais, šalia matėsi žiaurūs karo palikimai – išdarkytos sodybos, nužudytų ar sužalotų gyvulių kūnai, paliktų dar gyvų graudūs baubimai, isteriški žmonių maldavimai, klyksmai, aimanavimai, chaosas, mirtis, destrukcija pilname įsiutime. Trumpam sustodavome miškuose, kad arkliai pailsėtų ir numatytume kitą šuolį. (Pasąmonėje nuaidi „labiau, tapiau", – kažkokių destinacijų išvardijimai.) Mama tapo karavano vadove, nes mokėjo vokiškai, angliškai, rusiškai, lietuviškai ir tai padėjo mums lengviau iš gandų rinktis bėgimo kryptis. Viename miške, palapinėje, pabėgėlis daktaras man išpjovė auglį kelyje (aiškiai prisimenu narkozės kvapą ir klykiančius lėktuvus, sprogimus virš galvos), tuoj pat įpakavo vežiman, ir toliau, save gelbėdami, dardėjome beprotišku keliu.

Aiškiai nežinau, kiek tos kelionės tęsėsi, bet karavanas buvo sustabdytas vokiečių kareivių, – arkliai, vežimai, maistas atimti, vyrai suimti, o moterys su vaikais sugrūsti į sunkvežimius, išvežti į kažkokias kareivines – lagerius. Prisimenu barako gyvenimą, gausybę moterų su vaikais iš visur suvarytų, be teisių, be ateities ir lyg be praeities. Barakas milžiniškas, su šimtu triaukščių geležinių lovų, viduryje jo viena anglimis kūrenama krosnis, priekyje – didžiulis langas ir suolas, viskas apsėsta blakėmis ir utelėmis. Dažnai visus suvarydavo į kambarius, kur buvome purškiami balta (gal DDT?) pudra ir „išbaltinti" grįždavome į savo vietas barake. Naktimis smarkesnės moterys (ir mama) išlėkdavo pasivogti keleto bulvių ar anglių iš sustojusių prekinių vagonų. Laikas bėgo su kukliais maisto pasidalijimais ir ištisu moterų budėjimu, kalbomis prie to lango. Pamačiusios praeinantį kareivį jau vokiečių uniforma, viena kitą erzindavo, kad tai jos vyras ateinantis ją išgelbėti. Taip besityčiojant, vieną rytą pasirodė mano tėvelis. Man neaišku, kaip jis mus iš to lagerio ištraukė ir apgyvendino miestelyje, kažkur prie Berlyno, tik prisimenu važiavimą tramvajumi tarp didžiulių pastatų griaučių. Buvo be galo jautrus ir nuostabus su tėveliu ir mama praleistas vakaras restorane ir kino teatre. Visos nakties mamos verksmai ir maldavimai tėvelio neįtikino toliau bėgti su mumis ir jis grįžo partizanauti į Lietuvą. Tik po 1947 metų, jau Amerikoje, iš mamos sesers Dalios Kondrotavičiūtės gavome žinią, kad tėvelis žuvo Lietuvoje, granata susisprogdinęs su partizanų grupe, apsupta sovietų kareivių. Aišku, laiškai buvo cenzūruojami ir žinios buvo parašytos slapyvardžiais ir slaptažodžiais. Gal kartais mama ankščiau buvo girdėjusi kažkokių gandų, bet man nebuvo nieko sakiusi. Vis laukdavome žinių iš paties tėvelio, kol pagaliau tetos laiškas viską paaiškino. Atrodo, kad dabar ir kitos detalės išryškėjo.

Dailininkas Kęstutis Zapkus. Niujorkas, JAV. 1956 metai
Nuotraukos iš asmeninio archyvo

* * *

Vos aštuonerių metų buvau atvežtas į Ameriką iš Europos mūšio lauko. Amerikiečių vaikai nenuskurdę, prižiūrėti, nupenėti, linksmi, užliūliuoti. Užsimenu apie tai, nes nesupratau jų kvailo lengvo būdo. Buvau patyręs suaugusiųjų kerštingo žaidimo baisumus. Jau buvau matęs sugriautus miestus, sužeistą ir išdraskytą žmonių bendruomenę, lavonus, klyksmą, raudą ir rūpestį, išrėktą visomis kalbomis. Lyg visas pasaulis būtų įsmukęs į beprotybę ir nuolat rodęs man terorą, alkį, žmogžudystes, vagystes, kalėjimus, lagerius, beprasmybes. Ir staiga pamatau, kad mano amžiaus vaikai žaidžia sviedinukais žalioje Toringtono Konektikuto provincijoje, persisotinusioje Amerikoje. Jie tyčiojosi iš mano kitoniškumo, nesuprato, kodėl man tie jų žaidimai primena granatų sprogimus ir žudynes. Nedalyvavau, nesugebėjau, nebemokėjau, nors ir gėdijausi savo keisto patyrimo. Stebiuosi, kaip asmeniškas karo patyrimas žmogų paverčia keistuoliu, o karo filosofija, karinis epitetas ir karo priemonių gamyba laikomi normaliais žmonių pasaulio reiškiniais.

Mus, pabėgėlius – mamą ir mane, priėmė tolimi giminės, užsilikę iš pirmos lietuvių emigracijos bangos laikų dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Malonūs senosios kartos lietuviai, jau praleidę penkiasdešimt metų Amerikoje, dirbę fabrikuose. Darbininkai, tikėję socializmo pažadais, nesuvokė mūsų bėgimo priežasties. Jų namuose greta vienas kito pagarbiai kabojo du portretai – Stalino ir Ruzvelto. Mums tai buvo staigmena. Juk tiedu mus išsiuntė per bombas, gaisrus ir mirtį. Mūsų giminėms buvo viskas daug paprasčiau, jie vertino išaukštintus amerikietiškos visuomenės simbolius. Mūsų karo suvokimo skirtumai aiškiai poliarizavosi.

Aš, karo vaikas, bandžiau priprasti prie taikios atmosferos, bandžiau nebe taip rimtai ir ne taip prieštaraudamas žvelgti į aplinką.

(keliama į 8 psl.)

Sveikiname

90-ojo jubiliejaus proga sveikiname buvusią Krasnojarsko kr. Malyj Unguto tremtinę **Marę VERBYLAITĘ-STUMBRIENĘ.**

Tegul žiedai išpuoš kiekvieną šventę,
Te veidą puošia šypsena.
Tegul krūtinės džiaugsmas neaplenkia,
Ir laimė nesibaigia niekada.

Sveikatos Tau, ilgiausių metų ir Dievo palaimos.

Buvę tremtiniai ungutiečiai

* * *

85-ojo gimtadienio proga sveikiname **Anastasiją VILIŪNIENĘ.**

Tai kas, kad tiek baltų žiedų
Pribarstė plaukus lauko vėjas.
Tai kas, kad buvo ir sunkių dienų, –
Gyvenimas dar nepraėjo.
Dar snigs ir snigs į plaukus baltos vyšnios
Ir nuovargis dar lenks pečius,
O mes Jums linkime energijos ir ryžto,
Dar daug gražių ir saulėtų dienų.
Geros sveikatos ir ilgiausių metų,
Vaikaičių meilės, šypsenos dukrų.

Jaunystės ir likimo draugė Verutė su dukterimi Vanda ir žentu Vytautu

20 metų be okupacinės – svetimos kariuomenės

53 metus 2 mėnesius 16 dienų 8 valandas ir 47 minutes.

Tiek laiko Lietuvos žemę mindė okupacinės – svetimos kariuomenės kareivių batai. Tiek laiko Lietuvos žmonės buvo priversti matyti priešiškus okupacinės kariuomenės kariškių veidus ir svetimą karinę uniformą, girdėti svetimą kalbą, jausti šios kariuomenės jėgos slėgį. Tūkstančiai enkavedistų, emgėbistų ir kagėbistų nužudytųjų žuvusiųjų už Lietuvos laisvę, mirusiųjų nuo bado, vergoviško darbo, šalčio ir ligų, stalininiuose tremties lageriuose suluošintų gyvenimų, marios kraujo ir upės ašarų – tai tokios šios ilgos ir skaudžios okupacijos pasekmės. Lietuvoje, tėra tik menkutė dalelytė šeimų, kurios nenukentėjo nuo šios okupacijos.

1990 metų kovo 11 dieną Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai paskelbus Lietuvos valstybingumo atstatymo aktą, šalies vadovai nuo pirmųjų dienų dėjo daug pastangų įteisinant sovietinės kariuomenės išvedimą iš Lietuvos teritorijos. Tuo metu Lietuvoje tarnavo daugiau nei 35 tūkstančiai sovietinės kariuomenės kariškių.

Pirmasis oficialus derybų dėl Rusijos kariuomenės išvedimo delegacijų susitikimas įvyko jau po sovietinės imperijos žlugimo – 1992 metų sausio 29 dieną. Lietuvos delegacijai vadovavo Seimo narys Česlovas Stankevičius, o Rusijos derybininkams vadovavo S. Šachrajus. Po dviejų dienų derybų (sausio 31 dieną) Vilniuje abi delegacijos pasirašė bendrą komunikatą. Be Česlovo Stankevičiaus, Lietuvos delegacijos sudėtyje buvo S. Stačiokas, V. Vadapalas, V. Sinkevičius, R. Ozolas, E. Jerašiūnas, A. Butkevičius, E. Nazelskis, G. Šerkšnys, V. Navickas, S. Pečeliūnas, V. Jarmolenka, A. Venskus ir V. Katkus.

Rusijos kariuomenę išvesti iš Lietuvos teritorijos, kaip neteisėtai ten esančią, buvo pareikalauta ir 1992 metų liepą Helsinkyje vykusioje konferencijoje. Tuo tarpu, vykstant tarpvalstybinėms deryboms ir Rusijai mažinant savo karių skaičių, pamažu buvo imta mažinti Rusijos kariuomenės kontingentą Lietuvoje.

1992 metų kovo 3 dieną Krašto apsaugos ministro pavaduotojas pulkininkas leitenantas Jonas Gečas pasirašė pirmąjį perdavimo-priėmimo aktą dėl užimamo Rusijos karinio dalinio Nr. 36839 objekto Mickūnuose. 1992 metų birželio 17 dieną Lietuvos Respublikos tarpžinybinė karinių objektų priėmimo-perdavimo komisija, vadovaujama Krašto apsaugos ministerijos sudarytos darbinės grupės, pasirašė dviejų Rusijos karinių objektų perdavimo-priėmimo aktus. Nuo tos dienos Lietuvoje neliko priešlėktuvinio zenitinio diviziono Nr. 90450 už Palangos aerouosto užėmusio 14 hektarų žemės plotą bei Nemirsetos priešlėktuvinės gynybos poligono Nr. 42283, kurio plotas buvo 1300 hektarų.

Jie nesugrįš! Lietuva, 1992-ųjų kovas

1992 metų liepos 1 dieną Vilniuje į buvusias sovietinės kariuomenės Priešlėktuvinės gynybos radioelektronikos aukštosios vadų mokyklos patalpas įsikėlė Krašto apsaugos ministerijos Karo mokykla. Tų pačių metų liepos 17 dieną čia pirmąjį egzaminą laikė būsimieji kariūnai.

Pagal derybininkų sudarytą grafiką Rusijos kariuomenė turėjo būti išvesta iki 1993 metų rugsėjo 1 dienos, tačiau iš Rusijos pusės buvo nemažai trukdymų, nukreiptų prieš jos kariuomenės išvedimą. 1993 metų kovo 29 dieną Rusijos gynybos ministras P. Gračiovas pareiškė, kad sustabdomas Rusijos kariuomenės išvedimas iš Baltijos valstybių. Šį Rusijos gynybos ministro pareiškimą Rusijos užsienio reikalų ministerijos pareigūnai motyvavo, jog kariuomenės išvedimas iš trijų Baltijos valstybių sustabdomas dėl to, kad Baltijos šalys su Rusija nebuvo pasirašiusios sutarčių dėl kariuomenės išvedimo, o be to neišspręsti socialiniai kariškių klausimai. Į tokius Rusijos veiksmus iš karto reagavo JAV, Didžiosios Britanijos, Norvegijos, Islandijos ir Kanados gynybos ministrai, kurie palaikė Baltijos valstybių siekius. Tai buvo patvirtinta ir NATO gynybos ministrų susitikime su Rytų Europos valstybių gynybos ministrais. Rusijos mėginimas sustabdyti kariuomenės išvedimą nepavyko.

1993 metų rugpjūčio 31 dieną 19 valandą 22 minutės tuometinis krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius Prezidentūros salėje informavo Prezidentą Algirdą Mykolą Brazauską, čia susirinkusius Seimo ir Vyriausybės narius bei vadovus, akredituotus užsienio šalių diplomatinius atstovus ir karinius ataše, šalies ir užsienio žurnalistus, kad paskutinis Rusijos karinis dalinys 18 valandų 5 minutės paliko savo dislokacijos vietą ir po kelių valandų išvyko iš Lietuvos teritorijos.

„Apie kitos šalies armijos išvedimą Lietuvos žmonės svajojo nuo pat 1940 metų. Jie niekada nesitaikstė su okupacija, stengėsi tapti savo šalies šeimininkais. Armijos išvedimas suteikia ne tik platesnį suverenitetą, bet ir padidina kiekvieno piliečio atsakomybę už jo veiksmus Tėvynės labui“, – kalbėjo Prezidentas A. M. Brazauskas. Jis padėkojo demokratinėms pasaulio valstybėms, parėmusioms Lietuvos siekius tarptautinėse organizacijose.

Likus penkiolikai minučių iki 1993 metų rugsėjo 1-osios – grafike numatyto Rusijos okupacinės armijos išvedimo termino, paskutinis ešelonas su Rusijos kariuomenės dalinio turtu išvyko iš Lietuvos. Kenos geležinkelio stoties dokumentuose yra pažymėta, kad šis paskutinis ešelonas Lietuvos Respublikos valstybinę sieną kirto 23 valandą 47 minutės. Tą dieną Vilniuje ir didžiuosiuose Lietuvos miestuose vyko įvairūs šventiniai renginiai, skirti Rusijos okupacinės kariuomenės išvedimui.

Stasys IGNATAVIČIUS,
Gintautas TAMULAITIS,
Lietuvos šaulių sąjungos
Kauno apskrities
Vytauto Didžiojo 2-osios
rinktinės šauliai

Patriotai broliai iš Aklinų kaimo

Nemažas Aklinų kaimas buvo netoli Šiaulių, už Zoknių aerodromo. Jam plečiantis aplink gyvenantys ūkininkai pamažu buvo iškeldinti. Kaimo nebeliko.

Tarp krūmų ir miškelių kadaise matėsi tvarkinga Sinkevičių sodyba, kurioje augo būrys vaikų. Dvi dukrelės ir sūnelis mirė mažamečiai. Užaugo keturi broliai ir trys seserys. Sesutės sėkmingai ištekėjo ir paliko namus.

Mano tėviškė – Margių kaimas. Nuo Aklinių jį skyrė tik geležinkelis. Mūsų vyriausias brolis Pranas artimai draugavo su Aklinių Petru Sinkevičiumi. Jis namų šeimininkas, puikus daržininkas ir bitininkas. To amato išmokė ir mūsų Praną. Jiedu nuolatos susitikdavo. Per juos susipažinome ir su kitais Petro broliais. Juos mes vadindavome Sinkais (paprasčiau).

Vyriausias Jonas, atitarnavęs Lietuvos kariuomenėje, tęsė karinę tarnybą. Turėjo viršilos laipsnį. 1940 metais, kai Lietuvą okupavo sovietai, karininkams kilo rimtas pavojus. Apsupusi Raudonoji armija nieko gero nežadėjo. Jonas Sinkevičius savo kariškiams įsakė bėgti ir pats parodė pavyzdį. Deja, kulka nutraukė jo gyvybę...

Už Joną kiek jaunesnis buvo Petras. Abu prisiekę Lietuvos šauliai. Trečiasis – Vincas Sinkus tarnavo Lietuvos geležinkelyje. Turėjo aukštesnes .pareigas. Dirbo Žemaitijos pakraštyje. Savaitgaliais visada parvažiuodavo į tėviškę. Jauniausias Vacys Sinkus, baigęs amatų mokyklą, dirbo Linkaičių ginklų fabrike. Gerai ten uždirbo, tad vaikščiodavo gražiai pasipuošęs, o jo dviratis buvo iš visos apylinkės šauniausias ir brangiausias. Vacys turėjo ne vieną mandoliną ir puikiai grojo. Mano brolis grojo gitara. Juodu tapo kaimo muzikantais. Sava muzika, savi ir šokėjai. Jaunimas linksminosi. Tik prasidėjęs karai sujaukė ramų gyvenimą. Areštai, trėmimai gąsdino kiekvieną lietuvį. Atėję vokiečiai irgi parodė savo žiaurumą. Badu marinami belaisviai, šaudomi žydai. Paskelbtas karo stovis – draudžiami šokiai, pasilinksminimai, tamsiu paros laiku uždraustinami langai. Vokiečiai gaudė jaunus žmones sunkiems darbams į Vokietiją. Buvo papuolęs ten ir Vacys Sinkus. Laimė, neilgam.

Visi suprato – karas eina į pabaigą. Vokiečiai skuba į Vakarus. Vėl griš raudonieji. Baisu. Daug lietuvių bėgo kartu su vokiečiais. Nepasiliko ir geležinkelininkas Vincas Sinkus.

Jaunasis Vacys Sinkus liko tėviškėje, bet jautė, kad stribų sekamas. Didžiausia nuodėmė – smetoniniais laikais dirbęs ginklų fabrike (gal turi ginklų). Vokiečių laikais tarnavo valsčiaus kontoroje. To ir užteko. Kartą iš apsuptos sodybos jam pavyko pabėgti. Slėpėsi pas mus Margiuose, virš tvarto, šiauduose. Tik čia irgi neramu. Iš Zoknių nuolat zujo rusų kareiviai. Vacys išėjo pas Lietuvos partizanus. Gavo Sakalo slapyvardį. Priklausė Vilko būriui. 1948 metų vasario 17 dieną kautynėse jį sunkiai sužeidė. Kalėjime žaizdotas ir žiauriai tardomas vos liko gyvas. Nuteisė 25 metams kalėti ir po to be teisės gyventi Lietuvoje. Kalėjo Intos vyrų specialiame lageryje. Dirbo šachtoje, vėliau – mechaninėse dirbtuvėse staliumi.

Petras Sinkus, lyg atpirkdamas brolių „kaltes“, stojo į sovietų kariuomenę. Teko dalyvauti užimant Berlyną. Matė, kaip grobstomas ir naikinamas vokiečių turtas, kaip žudomi žmonės. Badavo Vokietija, badavo ir sovietų kariai, kol pasiekė Lietuvą.

Pokario audros išblaškė ir mano šeimą. Aš į Šiaulius iš Rusijos grįžau tik po aštuonerių nelaisvės metų.

(keliama į 10 psl.)

Petras, Vacys ir Vincas Sinkevičiai. 1937 metai

Žuvusiųjų už Lietuvos laisvę atminties sargyboje

Minint Lietuvos partizanų vado Alfonso Morkūno-Plieno 105-ąsias gimimo metines

Istorikas Zenonas Ivinskis savo kūriniuose nuolat pabrėždavo, kad 100 metų – tai riba, kurią peržengęs kūrėjas tampa istorine asmenybe. Apie jį rašomos knygos, kuriamos ir dainuojamos dainos. Tai suvokė Lietuvos partizanai, didžiausiomis vertybėmis laikę – Tėvynės laisvę, tautos likimą ir atmintį. Legendinėje „Partizano maldoje“ buvo rašoma: „Nebijau kančių! Tyčiosis iš manęs ir niekins mane. Nebijau paniekos! Karo tribunolas nuteis mane sušaudyti. Nebijau mirties! Tik, Dieve mano, vieno bijau: kad mano Tauta neprarastų atminties. Kad niekas niekados neminės mano vardo, kad nueisiu į užmaršti, į juodą nežinią... Todėl vis meldžiausi, Dieve, neatimk iš mūsų Tautos atminties!“ (Paulavičius A., Kraujo upeliai tekėjo, Kaunas, 1990, p. 171).

Didžioji dalis Lietuvos partizanų žuvo kovoje su okupantu jauni, nesukūrę šeimų. Žuvo ir jų bendražygiai. Mylimosios ir giminės, nepalikę užrašytų atsiminimų, išėjo į Amžinybę. Istorijoje, deja, išlieka tik tai, kas užrašyta.

Atminties išsaugojimas – sunkus ir pasiaukojantis darbas, kaip, beje, ir visas kūrybinis darbas.

Šviesiausi pasaulio protai jį vertina kaip žygdarbį. Vienas šviesiausių Rusijos 19 amžiaus pabaigos – 20 amžiaus pradžios mąstytojų rašytojas Grigorijus Medynskis, domėjęsis žygdarbio fenomenu ir apibendrinęs daugelio mąstytojų mintis rašė, kad žygdarbis dažniausiai būna momentinis narsus žmogaus poelgis, dorovinio elgesio viršūnė bendro tautos reikalo labui. Jo pamatas žmogaus emocinis nusiteikimas, pasiryžimas, ypatingos jėgos sprogdinantis jausmo užtaisas. G. Medynskio nuomone, žygdarbiu gali tapti ir paprastas darbas, „jeigu tik jis atliekamas kaip pareiga, sąžiningai, talentingai, dieną išdienos daug metų“ (sud. Žemaitis V., Etika, Vilnius, 1999, p. 559).

Apie žmones, saugančius ir dokumentuojančius mūsų Tautos didžiųjų žmonių, žuvusių už Lietuvos nepriklausomybę, ir vaduojančių Tautą iš pavergto proto vergijos šiomis dienomis, rašiau savo knygoje (Voverienė O., Tautos sargyboje, Vilnius, 2012, p. 720). Tarp žymiausių mūsų laikų didvyrių, atliekančių šį žygdarbį, mons. Alfonsas Svarinskas, net šešerius metus kantriai ir ryžtingai gynęs teismuose bjauriai apšmeižtą partizanų kapelioną Justiną Lelešių-Grafą, jo garbę. Ir ją apgynęs, netgi mūsų, vis dar sovietmečio nuostatomis gyvenančios teisėsaugos sąlygomis; Juozas Lukša-Daumantas, parašęs ir Vakaruose išleidęs atsiminimus apie kovos draugus partizanus, dar 1951 metais, Lionginas Lelešius-Dzūkas, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Nijolė Gaškaitė-Žemaitienė, Antanas Lukša, visomis įmanomomis žiniasklaidos priemonėmis, garsinantis Lietuvos partizanų žygdarbį, Auksė Ramanauskaitė-Skokauskienė, Vytautas Kaziulionis, Stanislovas Abromavičius, Antanas Šimėnas, Sigutė Narbutaitė-Lipovienė ir daugelis kitų. Šiai grupei mūsų laikų didvyrių priskirtina ir Lietuvos partizanų Didžiosios Kovos apygardos vado Alfonso Morkūno-Plieno dukra – Elvida Morkūnaitė-Čaplikienė, dirbanti Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos būstinės knygynėlyje Kaune, gaivinanti ne tik savo tėvelio, bet ir visų Lietuvos partizanų unikalų pasaulio mastu žygdarbį.

Ona Kazlauskaitė-Morkūnienė ir Alfonsas Morkūnas. 1935 metai

Elvida Morkūnaitė-Čaplikienė gimė 1935 metų liepos 5 dieną Kaune, Lietuvos kariuomenės vyr.puskarininkio Alfonso Morkūno ir pradinių klasių mokytojos Onos Kazlauskaitės-Morkūnienės šeimoje. 1940 metais Lietuvą okupavus sovietų kariuomenei, Morkūnų šeima, vengdama represijų pasitraukė į gimtąjį Juodžiūnų kaimą Ukmergės apskrityje. Alfonsas Morkūnas dalyvavo Tautos sukiroliu pasirinko ginkluoto pasipriešinimo okupantams kelią, žinojo, kad NKVD grįžus, jis neabejotinai paklius į jos kilpą, nutarė, jeigu jau mirti, tai – savo tėvynėje. 1944 metų vasarą įkūrė Žemaitkiemio partizanų būrį. Nuo 1945 metų sausio 1 dienos Alfonso Morkūno vadovaujamas partizanų būrys, įsijungė į Didžiosios Kovos apygardą, kuriai vadovavo Jonas Misiūnas-Žalias Velnias. 1945 metų spalį Alfonsas Morkūnas-Plienas tapo DKA B rinktinės vadu. 1946 metais suėmus Žaliąjį Velnią ir DKA pradėjus vadovauti išdavikui V. Pečiūrai, MGB agentui „Griežtui“, „Gediminui“, atsisakė jam paklusti, nutraukė su DKA štabu visus ryšius. Partizanaudamas tapo kapitonu. Buvo doras ir nepaprastai narsus vyras. Lietuvos srities vado A.Slučkos-Šarūno buvo paskirtas DKA vadu. Jį išdavė į štabą inkorporuotas MGB agentas „Veter“. Žuvo kartu su bendražygiais 1948 metų rudenį. Po mirties apdovanotas Vyčio Kryžiaus I laipsnio ordinu (Abromavičius S., Alfonso Morkūno-Plieno šimtmetis, Tremtinys, 2008-01-25, p. 1, 5).

1945 metais vietiniai stribai, keršydami partizanų šeimai, iki pamatų sudegino Morkūnų sodybą.

Močiutė Veronika Morkūnienė su mažamečiais vaikais Elvida ir Teisučiu ilgai slapstėsi. 1951 metais NKVD susekė partizano vaikus ir ištrėmė į Sibirą, Krasnojarsko kraštą. Elvidai teko sunkiai dirbti plytų fabrike, nors dar buvo nepilnametė. Reikėjo ir jaunesniuoju broliuku Teisučiu rūpintis. Į Lietuvą Elvida grįžo tik 1960 metais. 1963 metais sukūrė šeimą. Gimė sūnus Marius. Dirbo fabrike. Sulaukusi pensijos, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos būstinės knygynėlyje pradėjo platinti išlikusių gyvų Lietuvos partizanų memuarinę literatūrą.

Elvida Morkūnaitė-Čaplikienė sąskrydyje „Su Lietuva Širdy“

Pirmą kartą sutikau Elvidą, monsinjoro prel. Alfonso Svarinsko organizuotame renginyje jo įkurtame Didžiosios Kovos apygardos partizanų atminimo parke, kuriame stovi kryžius ir DKA B rinktinės partizanams. Susipažinusi su ja artimiau pamačiau, kad ši mažai mokslų baigusi moteris savo tautiniu sąmoningumu ir patriotizmu yra žymiai aukščiau už daugelį aukščiausius mokslus baigusių dabartinių intelektualų, gyvenančių tik niekingais savo sočios buities reikaliukais. Elvida nesvyruodama pasirinko Lietuvos partizanų atminties gaivinimo kelią. Jos pastangų dėka į Tautos kančių istoriją įrašyti ne tik jos tėvelis Alfonsas Morkūnas-Plienas (1908–1949), bet ir jo broliai partizanai Karolis Morkūnas-Klevas (1921–1948), Stasys Morkūnas-Tarzanas (1912–1994) ir jų bendražygiai, žuvę už Lietuvos nepriklausomybę (Buškevičienė A., Jie kėlė siaubą okupantams, XXI amžius, 1999-02-12, p. 1, 10; Žeižienė E., Partizanų vado duktės sveikinimas, XXI amžius, 2002-02-20, p. 6 ir kt.). Lietuvai atgavus nepriklausomybę žuvusių partizanų palaikai perlaidoti Ukmergėje Dukstynos kapinėse. Alfonso Morkūno-Plieno ir jo bendražygių garbei pastatytas paminklas jo tėviškėje ir kryžius mons. Alfonso Svarinsko įkurtame „Didžiosios kovos apygardos“ partizanų parke. Elvidai ne kartą buvo grasinta, reikalauta pasitraukti iš partizanų atminties gaivinimo tarnybos, ne kartą Kauno buvusių enkavedistų ir stribų buvo keikta, žeminta. Gal tada Elvida ir suprato, kad mūsų tautos žudikai, okupantų kolaborantai ir jų atžalos, iki šiol paniškai bijo Lietuvos partizanų, netgi jų atminties. Ji suvokė ir tai, kad pasiryžusi gaivinti partizanų atmintį ir jai tarnauti, ji dabartinėje Lietuvoje, kaip ir jos tėvelis, atsidūrė kare. Kare už tautos dvasinį atgimimą, jos vertybes, garbę. Taip suvokusi savo gyvenimo prasmę, Elvida nepavargsta, nors ir amžius – jau ne jaunystė, ir galėtų ramiai vaikaičiais pasidžiaugti ir pasilepinti. Tačiau ji žino, kad mūsų laikais – ne kiekvienas ryšis tapti kariu. Todėl kantriai ir pasiaukojančiai Elvida budi savo poste, Lietuvos partizanų atminties ir tautos sargyboje.

Žaviuosi ja ir didžiuojuosi ją sutikusi.

Prof. Ona VOVERIENĖ

Sunkus kelias į Vakarus

(atkelta iš 5 psl.)

Pradėjau ieškoti universalios tiesos ženklų (net ir pusiau pamiršdamas pavergtuosius – gal kaip skirtingo gyvenimo būdo dalyvius). Idealo pavidalas artėjo, ryškėjo jo forma. Jau būdamas jaunuolis, radau pasaulyje namus ne Amerikoje, o humaniškume. Patriotizmas ir nacionalizmas gąsdino ryškiais karingumo bruožais, kurių aš instinktyviai vengiau. Ieškojau tikrojo idealo – doro, gryno, tyro – nesukompromituoto! Augo troškimas menams – muzikai ir tapybai. Atsidėjau tam kūnu ir dvasia...

Ta paradoksali karo meno teorijos ir asmeninio patyrimo sąsaja išryškėjo studijuojant Čikagos meno institute. Ten sukaupiau gana svarią, nuoseklią ir reprezentacinę dailės kolekciją, o mokykla buvo tiesiog po muziejaus laiptais. Ketverius metus kasdiena praeidavau pro El Greko, Sesurato, Mondrianio, Monė, Sezano, Velaskeso šedevrus, pro Egipto, Kinijos, Afrikos meną ir nuolat su jais susidurdavau... Meno mokyklą baigiau 1960 metais su gan konfliktiškais, didokais abstrakčiais tapiniais, kurie žiūrovui priminė simfoninę galvoseną su beveik „aiškiomis" temomis....

Kai sulaukiau 35-erių, aiškiai grįžo vaikystės karo prisiminimai, kilo noras protestuoti prieš to meto tarptautinę atominę grėsmę. Pradėjau seriją darbų apie Dresdeno bombardavimą. Pavyzdžiui, yra toks mitas (gal ir neteisingas), kad Hitlerio galia ir valia susmuko sunaikinus Dresdeną. Sakoma, kad Dresdenas, būdamas meno centru, buvo lyg Vokietijos (ir nacių) širdis. Nejaugi agresoriai turi ir kultūrinių užmačių? Jeigu taip, tai gal menui reikia skirti daugiau dėmesio! Tokia tema sukūriau seriją abstrakčių antikarinių drobių. Pasitelkiau ir ritmų įtampą, ir jų griūtį, spalvą ir lyg išorišką epizodų vaizdavimą, paverstą abstrakcija, kurioje ryškėjo miesto bombardavimo ir naikinimo planai... Toje politizuotoje mano tapybos fazėje išaugo darbų serija „Karų vaikai".

Spaudai paruošė
Stanislovas
ABROMAVIČIUS

Minčių kelionė...

Minint Atlanto nugalėtojų – Stepono Dariaus ir Stasio Girėno skrydžio jubiliejinius metus, su Lietuvos Sąjūdžio Kauno skyriaus tarybos narių grupe apsilankėme Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Medicinos akademijos centriniuose rūmuose, kurie tampriai susiję su mūsų tautos didvyrių vardu. Čia žuvusių lakūnų kūnai buvo balzamuoti. Jų balzamavimui vadovavo profesorius Jurgis Žilinskas, aktyviai talkinant profesoriui Kaziui Oželiui. Balzamavimas truko devynis mėnesius. Nuo 1934 iki 1937 metų Visų Šventųjų šventės ir nuo 1940 metų gruodžio vidurio iki 1944 metų kovo 18 dienos jie buvo pašarvoti Akademijos koplyčioje. Artėjant antrai sovietinei okupacijai, baiminantis, kad balzamuotų lakūnų kūnų okupantai nesunaikintų, kauniečio Tomo Zaukos iniciatyva, pritariant Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto profesoriams Vladui Lašui ir Benediktui Šiauliui, keletas Lietuvos patriotų, prisiekę niekam apie tai neprasitarti, nuleidę liftu varinius karstus su lakūnų palaikais į rūsį, juos užmūrijo sienos nišoje. Šioje slaptavietėje S. Dariaus ir S. Girėno palaikai buvo net dvidešimt metų, kol atėjo 1964 metų rugpjūčio 12 dieną galimybė juos palaidoti Aukštųjų Šančių karių kapinėse. Senoji Medicinos fakulteto koplyčia išliko iki dabar. Tačiau, deja, Kauno medicinos universiteto vadovybė nepanoro išsaugoti tautos didvyrių palaikus slėpusios nišos, nei greta jos veikusio memorialo, nei kitų čia buvusių S. Dariaus ir S. Girėno istorinių relikvijų. Visa tai buvo sunaikinta 2005 metais, o jų išvakarėse – 2004 metų gruodį, nepaisydama visuomenės protesto ženklų, tuo metu Kauno savivaldybei vadovavusi Arvydo Garbaravičiaus ir Eriko Tamašausko kompanija užvertė žemėmis S. Dariaus ir S. Girėno mauzoliejaus išlikusią požeminę dalį. Skaudžiausia, kad tai vyko minint Lietuvos Nepriklausomybės atgavimo 15 metų sukaktį... Miesto vadovai turėtų rūpintis tautos materialinių ir dvasinių vertybių, tautos gyvybės išsaugojimu, o ne vien savo asmeninio turto kaupimu. Čia pat prisimenama, kaip vadinamojo istorinio paveldo vadovai iki šiol energingai rūpinasi svetimų okupacinių simbolių išsaugojimu ant Vytauto Didžiojo tilto kolonų. Tuo tarpu Medicinos akademijoje į mūsų tautos didvyrių S. Dariaus ir S. Girėno materialinės atminties išsaugojimą buvo tik numota ranka. S. Dariaus ir S. Girėno mauzoliejus Senosiose miesto kapinėse buvo vienas iš svarbiausių objektų, prie kurio sovietinės okupacijos metais per Vėlines Senosiose kapinėse rinkdavosi žmonės tiesdami rankas į laisvos Lietuvos skrydį. Ir tai buvo visai nesvarbu tuometiniam Kauno miesto merui A. Garbaravičiui ir jo pavaduotojui E. Tamašauskui, inicijavusiems mauzoliejaus užkasimą.

Lietuvos Sąjūdžio Kauno skyriaus tarybos narių grupė Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Medicinos akademijos centriniuose rūmuose

Palypėję laiptais, pravėrėme Anatomijos muziejaus duris. Jo pagrindinę ekspoziciją sudaro 1920–1940 metais to paties, balzamavusio S. Dariaus ir S. Girėno kūnus – profesoriaus Jurgio Žilinsko ir jo bendradarbių surinkti muziejiniai preparatai. Įdomu tai, kad vadovaujant profesoriui, kruopščiausieji studentai muziejaus eksponatus papildydavo iš medžio, molio, vaško ir vielos pagamintais anatominiais modeliais. Jie buvo daug didesni už natūralius, bet lengviau buvo prisiminti įvairias anatomines žmogaus struktūros detales. Žmogaus kūno tyrinėjimas turi ir savo istoriją. Ji prasidėjo nuo 16 amžiaus – pradžioje tai daryta slapta, pavogus lavonus iš kapinių. Tik vėliau pradėta leisti tyrinėti žmogaus kūną oficialiai. Kūrėsi anatomijos mokslas – mirusieji tarnavo gyviesiems. Anatomijos institutą papildydavo mirusių kalinių ar benamių palaikai. Sovietiniais metais dar gyvas žmogus savo kūną tyrinėjimams galėjo parduoti už du ar tris šimtus rublių. Dabar žmogus tik pagal testamentą – paskutinės valios išraišką gali palikti savo kūną Anatomijos institutui, medicinos mokslo studijoms.

Daug sužinojome ilgokai užtrukę Histologijos ir embriologijos katedros mokomojoje auditorijoje. Pirmiausiai į akis krito tvarkingai ant stalų eilėmis išdėstyti modernūs mikroskopai. Stengėmės išsiaiškinti šios katedros pavadinimo sąvokas. Histologija – glaustai tariant, tai biologijos šaka, tyrinėjanti žmogaus audinius ir jų struktūrą, o embriologija tyrinėja žmogaus ar kitos užsimezgusios gyvybės gemalo vystymąsi. Supratome, kad čia be mikroskopų neapsieinama. Histologijos ir embriologijos katedra įkurta 1923 metais atvykusio iš Šveicarijos Berno universiteto profesoriaus E. Landau. Jis ir buvo šios katedros pirmasis vedėjas, dirbęs pagal sutartį iki 1932 metų. Katedrai kurį laiką vadovavo ir jau mūsų minėtas profesorius J. Žilinskas. Nuo 2003 metų katedrai vadovauja profesorė habilituota dr. A. Valančiūtė. Katedra pagrindinį dėmesį skiria eksperimentinės išeminės širdies ligos ir miokardo infarkto problemų sprendimui. Čia mus labiausiai sudomino Siamo dvynių istorija. Apie tai mums buvo parodytas dokumentinis filmas. Kodėl prie vienas kito suaugę žmonės vadinami Siamo dvyniais? Tai buvo garsiausių dvynių pora, gimusių Siame (Tailande). Suaugę dvyniai Čangas ir Engas Bankeriai, gyvenę 19 amžiuje, 63 metus dirbo cirke ir žiūrovams būdavo pristatomi kaip Siamo dvyniai. Jie buvo sujungti kūnų kremzlėmis ir odos ruožu. Lietuvoje 1987 metais gimė Siamo dvynės dzūkaitės Vilija ir Vitalija, suaugusios galvomis. Dvejus metus jos miegodavo vienoje lovoje, buvo maudomos vienoje vonioje. 1989 metais joms buvo sėkmingai atlikta galvų atskyrimo operacija, įgalinusi tolimesnį mergaičių pilnavertį gyvenimą.

Mūsų ekskursijai šauniai vadovavo kaip tik minėtos – Histologijos ir embriologijos katedros dėstytojas profesorius Aleksandras Vitkus, garsėjantis ne tik savo histologiniais, bet ir Lietuvos istorijos tyrinėjimais, jos įvykių sisteminimu. Profesoriaus tęstinės knygos „Lietuvos istorijos įvykių chronologija" – tai tikra Lietuvos įvykių bei datų enciklopedija. Ji praverčia ne tik istorikams, bet ir mokytojams, mokiniams ir visiems besidomintiems mūsų krašto istorija.

Profesoriaus A. Vitkaus vadovaujama ekskursija tai buvo lyg gyvoji pamoka, mintimis prasidėjusi nuo 1920 metų Aukštuosiuose kursuose įsteigto Medicinos skyriaus, peraugusio į Lietuvos universiteto Medicinos fakultetą. 1930 metais, švenčiant Vytauto Didžiojo jubiliejų, Lietuvos universitetas pavadintas Vytauto Didžiojo universitetu. Pirmasis Medicinos fakulteto dekanas buvo profesorius Petras Avižonis, kiek vėliau įkūręs Akių ligų kliniką. Nauji fakulteto rūmai, suprojektuoti žinomo architekto Vladimiro Dubeneckio, buvo atidaryti 1933 metais. Sovietinę valdžią gąsdino Vytauto Didžiojo vardas – 1940 metais okupavus Lietuvą šis vardas iš universiteto pavadinimo buvo ištrintas. 1950 metais minimas universitetas reorganizuotas į Kauno medicinos institutą ir Kauno politechnikos institutą. Medicinos instituto vadovu buvo paskirtas profesorius Juozas Kupčinskas – dabartinio LR Seimo nario Ryto Kupčinsko tėvas ir miesto mero Andriaus Kupčinsko senelis. 1989 metais Kauno medicinos institutas virto Kauno medicinos akademija. Po devynerių metų – 1998-aisiais ši aukštoji mokykla tapo Kauno medicinos universitetu, o 2010 metų kovą Kauno medicinos universitetas ir Lietuvos veterinarijos akademija sujungti į Sveikatos mokslų universitetą.

Tuo ir baigėsi mūsų minčių pažintinė kelionė.

Zigmas
TAMAKAUSKAS

1953 metų sukilimas Vorkutos Rečlage

Šiais metais sukanka 60 metų kai Vorkutos anglies kasyklų lageriuose vyko politinių kalinių sukilimas. Streikai (sukilimas) apėmė daugelį OLPų, tačiau organizuotai, reikalaujant laisvės, pasireiškė kasyklų Nr. 12, 14 ir 16 (valdybos Nr.2) ir Nr.29 lageriuose. Kalinių protestai, virtę streikais, vadovaujami kalinių komitetų, turėjo didžiulę GULAGo sistemos griūties pradžios reikšmę.

Streiko metu Apač Jegos (kasyklų Nr. 12, 14 ir 16) lageryje kaliniai nustojo eiti į darbą liepos viduryje ir tai truko ilgiau nei 15 dienų. Tai buvo sukilimo pradžia. Tuo metu didžiosios Vorkutos teritorijoje buvo daugiau nei 50 lagerių, iš kurių – 20 skirtų kasykloms. Jose nuteistųjų buvo daugiau nei 70 tūkstančių, iš kurių daugiau nei šeši tūkstančiai – lietuvių. Ajač Jegos lagerio streikui vadovavo išrinktas kalinių komitetas, jo nariu buvo lietuvis Stasys Ignatavičius. Komiteto nurodymu buvo sudarytos apsaugos brigados. Vienai jų (kasykla Nr.12) vadovavo markšeideris Henrikas Malinauskas, o jos nariu buvau ir aš. Iškviestą iš Maskvos delegaciją su KGB karininkų svita pasitikome iš anksto susirinkę aikštėje. Kalbėjo generolas – ragino eiti į darbą, atsakingas enkavedistas – apie kreipimąsi dėl bylų peržiūrėjimo. Mūsų atstovai katorgininkai kaltino Staliną ir visą sistemą. Streikas tęsėsi. Sukilimo dienomis į zoną atvežė grupę kalinių iš Karagandos ir uždarė į izoliatorių karantinui. Komiteto sprendimu, kai izoliuotieji spruko į bendrąją zoną, čekistai į bėgančius paleido automatų šūvių serijas. Vienas žmogus žuvo, keliolika buvo sužeista. Antrą žuvusį, lietuvį Vytautą Maknevičių iš bokštelio nušovė apsauginink as. Trečiajam, kaip įtariamam „stukačiui“, komiteto nutarimu įvykdė mirties bausmę. Aukų galėjo būti daugiau. Drausmingo, sukarinto sukilimo komiteto organizacinio darbo dėka, buvo išvengta konfliktų ir griežtesnės malšinimo priemonės – minios sušaudymo.

1953 metų rugpjūčio 1 dieną, sukilimo metu, kasyklos Nr. 29 lageryje Nr. 10 įvyko masinis beginklių politinių kalinių žudymas. Susitikimui su Maskvos delegacija tą dieną zonos aikštėje susirinko didelė dalis politinių kalinių katorginink ų. Po Maskvos atstovo kalbos, katorginink ų pasisakymų, kaliniai atsisakė eiti į darbą. Tiems, kurie nori dirbti, buvo pasiūlyta bėgti pro atvirus vartus į tundrą. Pavieniai kaliniai ėmė bėgti, o priekinės streikuojančiųjų eilės, susikibę rankomis, siaurino išėjimą, tuo neleisdami tiems atsiskirti. Vienas iš čekistų vadų davė komandą apsauginink ams ardyti kalinių eiles. Apsistumdymais ir muštynėmis negavus rezultato, kareiviai pagal komandą atsitraukė, o Rečlago viršininkas Derevenko davė komandą „ugnis“. Automatų ir kulkosvaidžių šūvių serijos siautėjo kalinių minioje. Tvirtai susikibę rankomis, vieni gretose buvo dar gyvi, kiti jau nukauti. Aplinkui kilo riksmas ir dejonės, o ugnis vis nesiliovė. Lietuviai

Kasyklos Nr.29 (Jur Šor) kapinės, Vorkuta, 2003 metai

Gintauto Aleknos nuotr.

pirmose eilėse buvo drausmingi. MVD suvestinėje skirtoje Maskvai buvo nurodyta, kad žuvo 53 kaliniai ir 123 sužeisti. Tarp žuvusiųjų išvardinti 11 lietuvių; sužeistųjų sąraše – 27 lietuviai. Gyvi liudytojai tvirtino, kad buvo nušauta daugiau kaip 100 beginklių kalinių, sužeista daugiau nei 200. Žuvusiuosius palaidojo bendrame kape kasyklos Nr. 29 lagerio kapinėse Jur Šor. Čekistai, šaudę į beginklius kalinius, įvairiais būdais slėpė egzekucijos pasekmes.

Sukilimo metu suteiktos lengvatos parodė, kad Rečlago sistemos hierarchija pradėjo braškėti, o vėliau pats GULAGas ėmė griūti. 1953 metų kalinių sukilimas Vorkutos, Norilsko, Karagandos lageriuose padarė įtaką tolimesniems Stalino sistemos pokyčiams.

Po metų, išleisti gyventi už lagerio zonos, sukilimo dalyviai kaliniai lankė kapą. Vėlesniais metais kapo priežiūra rūpinosi Stanislovas Grincevičius. 1992 metais, panevėžiečių, buvusių politinių kalinių: Antano Šimėno, Romualdo Paplausko ir kitų pastangomis pastatytas įspūdingas paminklas (skulptorius V. Vildžiūnas, architektas R. Dičius). Šis paminklas tapo visų politinių kalinių, žuvusių Vorkutos lageriuose, atminimo ir pagerbimo simboliu.

2003 metais, minint Vorkutos sukilimo 50-metį, su delegacija teko lankytis Šiaurėje. Jur Šor kapinėse organizuotame iškilmingame renginyje prie paminklo, dalyvaujant ukrainiečių, vokiečių delegacijoms, atiduota derama pagarba žuvusiesiems kaliniams. Tuomet stebėjome šiuolaikiškai pasikeitusį, sutvarkytą, padidėjusį Vorkutos miestą, tačiau jautėsi, kad tai praeitis. Veikė tik keturios (viena jau Vorgušos telkinyje) Vorkutos telkinyje išsidėsčiusios kasyklos. Dauguma, o jų apie 20, – likviduotos. Buvusių kasyklų aikštelių ir gyvenviečių tuščiais penkiaaukščių mūrinių namų langais vaizdas klaikus. Gyventojų skaičius palaipsniui mažėja. Mūsų delegacijai viešint keturias dienas į mus nesikreipė nė vienas lietuvis (jų neliko). Jautėsi nuotaika, kad Šiaurės akmens anglis nereikalinga.

Šiais metais, Rimvydo Racėno dėka, pasiekė žinia, kad paminklas kasyklos Nr.29 kapinėse stovi, tiesa apleistas. Veikia tik viena kasykla. Belikusių sutiktų Vorkutos buvusių politinių kalinių prisiminimai skurdūs. Vienas tvirtino, kad apie kalinių sukilimą „laisvi“ vorkutiečiai žinojo ir su viltimi laukė, kuo baigsis ir ką atneš įvykusi tragedija. Pasakojo, kad savo pirštais čiupinėjo turimą kulką ir padarė išvadą, kad ji iš kulkosvaidžio, o ne iš automato! Prisiminė kalinius, kentėjusius baisius vergo vargus aukojant sveikatą, dirbusius cemento gamyklos lageryje.

Jau keli metai jaunimo delegacijos vyksta į Sibirą aplankyti tremtinių gyvenvietes ir tvarkyti išlikusias kapavietes. Komijos kraštą ir Vorkutos miestą bei kapines (o jų beveik neliko) lankė prieš keletą metų. Dabar belieka kreiptis į buvusių politinių kalinių gimines ir artimuosius, kurių materialinės sąlygos leidžia organizuoti išvyką (vieno ar kelių asmenų) į Užpoliarės kraštą ir savo akimis pamatyti, kur jų tėvai ir seneliai dirbo vergais. Vasarą būtų galima patvarkyti ir pavalyti paminklą bei aikštelę.

Juozas BUTRIMAS

Tremtinė Monika Gečionytė-Gecevičienė

Apie skaudžius tremties metus pasakojo buvusi tremtinė Monika Gecevičienė, gyvenanti Punioje. Jos atmintyje visas gyvenimas liko gyvas ir aiškus.

Pokariu Monikos tėvai, Domicelė ir Bronius Gečioniai, gyveno šalia Butrimonių esančiame Pikuškių kaime. Turėjo 38 hektarus žemės, ramiai ją dirbo, augino vaikus, rūpinosi jų ateitimi.

Vieną 1949-ųjų kovo pavakarį dirbo įprastus ruošos darbus ir nenujautė artėjančios nelaimės. Kieme išvydo šautuvais nešinus kareivius. Nutirpo visų širdys, suprato, kad veš į Sibirą. Skubėjo susiruošti. Rinkosi šiltesnius drabužius vaikams ir sau, dėjosi į ryšulius maistą. Kareiviai leido pasiimti nustatytą normą. Paryčiais išvežė visą šeimą: tėvą, motiną, pusantrų metų sesutę Bronelę, septynmetį broliuką Petrą, penkiametę Moniką ir močiutę, tėvo mamą. Niekas nepasakė, kodėl veža, kuo neįtiko valdžiai, juk mokėjo mokesčius, atiduodavo pyliavą, kurią valdžia kasmet didino.

Traukinys buvo prigrūstas tremtinių, užkaltais langais, sėdėti nebuvo kur. Prisėsti gaudavo tik motinos su vaikais. Vežant užklupo ligos.

Nuvežė į Krasnojarsko sritį. Išskirstė po barakus. Viename barake gyveno kelios šeimos: viena viename kampe, kita – kitame, o vidury krosnelė.

Tėvai dirbo tarybiniame ūkyje: tėvas prižiūrėjo arklius, mama laukininkystės darbus. Tėvas sutarė su „upravu“ (valdytoju). Jau vėliau, baigiantis tremties laikui, šis pasakęs: „Jeigu, Broniau, bus blogai, parašyk, surasiu darbą ir būstą“. Pagalbos neprireikė.

Stigo maisto. Rusės moterys patarė, kokias žoles galima valgyti. Duonos duodavo po 200 gramų dirbančiam, o nedirbantys negavo nieko. Mama sunkiai pamaitindavo aštuonias burnas. Įberdavo į puodą saują kruopų, vieną bulvę, druskos – ir skani sriuba.

Žiemos būdavo šaltos, o vasaros karštos. Žiemą ne vienas nušaldavo kojas ar rankas. Vasarą gražu: sužydi pievos, o pievose – laukinės „pivonijos“, primenančios Lietuvą. Ir lėkė mintys ilgesio keliais į paliktą nežinioje gimtinę.

Gyvenvietėje veikė mokykla. Ją lankė lietuviukai drauge su kalmukais, rusais ir kitų tautybių vaikais. Lietuviukus pravardžiavo „prakeiktais fašistais“. Mokomieji dalykai buvo dėstomi rusų kalba. Laiškus leista rašyti rusiškomis raidėmis, bet lietuviškais žodžiais.

Sibire gimė dvi Monikos seserys – Onutė ir Birutė. Gimimo liudijime įrašė ne Onutė, o Anna. Toks vardas ir liko.

Po Stalino mirties gyventi tapo šiek tiek lengviau. Šeima įsirengė namelį ir gyveno atskirai. Artėjo tremties pabaiga. 1958 metų žiemą šeima gavo leidimą grįžti į Lietuvą. Skubiai ruošėsi grįžimui. Labai ilgėjosi tėviškės. Grįžo traukiniais be konvojų, jau laisvi žmonės. Mama turėjo daugiavaikės motinos pažymėjimą, todėl lengviau pateko į traukinį. Tremtyje mirusi močiutė liko ten amžiams.

Sugrįžo. Gimtieji namai buvo išgrobstyti ir sunykę. Teko glaustis pas svetimus. Gyventi priėmė Adelė Laužonienė. Tėvai skubėjo susiręsti pirkią. Netrukus vėl visi gyveno po vienu stogu.

Brolis Petras baigė Pivašiūnų vidurinę mokyklą ir Žemės ūkio akademiją. Dirbo „Galiūno“ kolūkyje, vėliau – žemėtvarkininku Varėnoje. Sesuo Onutė įsikūrė Alytuje, o seserys Birutė ir Bronė – Vilniuje. Monika ištekėjo už Vito Gecevičiaus ir apsigyveno Punioje. Užaugino dvi dukteris Irmą ir Daivą. Baigusios Punios vidurinę mokyklą, jos išėjo savais gyvenimo keliais. Monika su vyru gyvena dviese, kiek leidžia sveikata, ūkininkauja. Gyvenimo pajvairinimui Monika lanko folkloro ansamblį „Levandra“.

Emilija LUKŠYTĖ-KRUŠINIENĖ

Patriotai broliai iš Aklinų kaimo

(*atkelta iš 6 psl.*)

Kartą miesto turguje pamačiau buvusį kaimyną Petrą Sinkų, pardavinėjantį pomidorus. Užkalbintas manęs nepažino. Teko prisistatyti.

Labai nustebo. Apie mūsų šeimą beveik nieko nežinojo. Pats atvirai pasipasakojo. Gyvenąs Radviliškyje, vedęs, turi dukterį ir du sūnus. Džiaugėsi turįs daržiuką, auginąs pomidorus, tik bitėms nėra vietos. Paklausus apie Vincą, trumpai tepasakė: „Gerai. Gyvena Amerikoje, tik skundžiasi, kad labai ilgisi Lietuvos ir kad visi giminaičiai labai mažai laiškų rašo“. Iš savo patirties žinojau, ką reiškia gyventi svetimoje šalyje ir negauti artimųjų laiškų... Pasakiau, kad jei turėčiau Vinco adresą, tuoj jam parašyčiau. Mano nustebimui, Petras iš kišenės ištraukė suglamžytą voką su Vinco adresu. Sutarėme, kad už Petrą Vincui aš parašysiu. Žinoma, parašiau ir be galo džiaugiausi greitai sulaukusi atsakymo. Mudu žinojome, kad laiškai cenzūruojami, todėl gyvenimu nesiskundėme, valdžios nekeikėme. Vincas rašė, kad buvo vedęs, paliko žmoną ir pusės metų sūnelį. Pats Vokietijoje vos nemirė badu, nes tada visi badavo. Šiaip taip pavyko išvažiuoti į Kanadą. Pradžia buvo sunki, vėliau išmoko staliaus amato ir pamažu prasigyveno. Sužinojo, kad žmona mirė, sūnelį augina jo sesuo. Jai nuolat siuntė siuntinius, kad tik užaugintų sveiką ir dorą žmogų. Daug vėliau Vincas įsigudrino užsirašyti į ekskursijas, kurių maršrutai vyko per Vilnių ar Kauną. Tokiu būdu jis pirmą kartą Vilniuje susitiko sūnų Praną jau grįžusį iš sovietinės kariuomenės. Tik pagal sutartus ženklus vienas kitą atpažino. Nuo to laiko Vincas vos ne kiekvienais metais apsilankydavo Vilniuje, pabūdavo Kaune, Druskininkuose. Tik į Šiaulius nebuvo galima atvykti – uždaras miestas. Bet kartą jis slapta nusisamdė taksistą ir nors trumpam pamatė Šiaulius. Tik nei gimto kaimo, nei namučių nė ženklo nelikę...

„Amerikonas“ į Lietuvą atvažiuodavo su didžiuliais lagaminais. Juos išdalydavo susirinkusiems giminaičiams. Kai atsirado „dolerinė“ parduotuvė, tai sukvietęs giminaičius, leido pasirinkti prekių, kurios patinka. Pats sėdėjo prie kasos ir visas sąskaitas sumokėjo. Žinoma, giminaičiai nesikuklino. Be to, kiekviena giminės šeima buvo apdovanota automobiliu. Tada tai buvo didelė prabanga. Daug jis padėjo ir brolio Petro dukteriai, medicinos studentei. Ji ir šiandien yra puiki dantų gydytoja. Aišku, jis nepamiršo ir sūnaus. Bukiškės miestelyje (netoli Vilniaus) „išdygo“ gražus dviaukštis namas. Per „amerikono“ vizitus ten susirinkdavo plati Sinkų giminėlė. Teko ir man paviešėti, ir dovanų gauti. Be to, jis sutarė su mano vyrą Edvardu Rimkumi, buvusiu Intos lagerių politiniu kaliniu, geriausiu brolio Vacio nelaisvės draugu. Vacys į Lietuvą atvažiuodavo tik tada, kai lankydavosi brolis „amerikonas“. Tuomet jis iš Intos valdžios pasiprašydavo atostogų. Visuomet apsilankydavo ir pas mus Šiauliuose. Be galo liūdnas ir vėl grįždavo į Intą. Pagaliau jam pavyko išsiprašyti, kad leistų apsigyventi Latvijoje (žmona buvo latvė). Jiedu pasirinko Latvijos Skaistkalnio miestelį. Jį nuo Lietuvos skyrė tik Nemunėlio upė. Vacys be galo džiaugėsi, kad gyvendamas Latvijoje, kasdien lietuviškus laikraščius nusiperka kioskelyje, perėjęs Nemunėlio tiltą. Netoli buvo ir žmonos tėviškė. Abu atrodė laimingi. Tik neilgai džiaugėsi, Vacys ėmė sirguliuoti. Pats jautė, kad liga rimta. Prašė jį palaidoti tik Lietuvoje. Parsivežėme į Šiaulius, bet medicininių paslaugų jis griežtai atsisakė. Sutiko pagyventi pas žmonos seserį Liviją, kurią pažino dar Intoje, o dabar ji gyveno Šiauliuose. Ji rūpestingai ligonį prižiūrėjo, bet liga vis aštrėjo. 1979 metais Vacys mirė. Giminaičių ir draugų palydėtas atgulė Ginkūnų kapinaitėse.

Brolis Vincas į laidotuves atvykti negalėjo. Dėl to labai išgyveno. Vėliau jo lėšomis ant kapo iškilo gražus juodo marmuro paminklas. Jame išraižytas Vacio portretas, toliau – Alyvų darželyje besimeldžiantis Jėzus Kristus, šalia įrašas: „Iki susitikimo, Vacy, Anapus – brolis Vincas“. Pats šio paminklo nepamatė, nes ir jo sveikata sumenko. Į Lietuvą atvažiuoti nesiryžo. Gyveno pensionate. Pavargusi širdis lėtai silpo. 1990 metais Vincas mirė. Pildydamas tėvo valią sūnus jo urną parsivežė į namus. Vyko iškilmingos laidotuvės. Keistai, kartu ir iškilmingai atrodė atidarytame brangiame karste padėta urna. Su karstu urną palaidojo Plungės kapinėse, kur ilsėjosi anksti mirusi jo žmona.

Per laidotuves sūnus Pranas papasakojo, kad, laukdamas dokumentų, kelias dienas praleido tėvo bute Toronte. Čia jis rado testamentą su ilgu giminaičių sąrašu, kiek kuriam savo palikimo skyrė. Pasirodo, kad už ilgą ir nuoširdų susirašinėjimą ir man įrašyta du tūkstančiai dolerių. Man tai buvo didžiulė staigmena.

Po kurio laiko išgirdome, kad Vinco sūnus Pranas tėvo karstą perlaidojo Bukiškio kapinėse. Mat velionio žmonos artimieji pareiškė rimtas pretenzijas. Atseit, jis žmonos nemylėjęs, su jos giminaičiais visai nebendravęs. Kapas jiems reikšmingas ir t.t. Sūnui tai buvo smūgis. Perlaidojo be iškilmių.

Po keliolikos metų prie tėvo atgulė ir sūnus Pranas. Dabar tame pačiame kape ilsisi ir Vinco vaikaitis. Kas žino, gal velioniui Vincui smagiau gulėti su savaisiais, negu vienam, nes kapuose aplink vien lenkiški užrašai.

Petras Sinkus mirė 1992 metais. Palaidotas Radviliškio kapinėse. Jo kapą rūpestingai prižiūri duktė Rima.

Taigi, kiekvienam žmogui savas likimas. Visi broliai Sinkevičiai (tik Vacys liko Sinkumi) buvo teisingi ir tikri Lietuvos patriotai.

Marytė BLAŽYTĖ-RIMKIENĖ

Adolfo Klaniaus kelionės po Sibiro platybes

Darbėnų valsčiaus Šlaveitų kaime gyveno ir nemažą ūkį valdė Adolfas Klanius. Su žmona Kotryna užaugino dukteris – Magdeleną ir Moniką, sūnus – Adolfą ir Mykolą. Kai vaikai suaugo, ūkis dar labiau suklestėjo. Ariamos žemės buvo nedaug – 14 hektarų, o miško ir krūmynų net 31 hektaras. Žadėjo dalį krūmynų paversti ariama žeme, tik nespėjo. Viską sujaukė karas.

Adolfas Klanius gimė 1883 metais ir jo neramus gyvenimas prabėgo besitrankant po Sibiro platybes. Žinoma, ne savo noru. 1904 metais, valdant Rusijos carui Nikolajui Romanovui, Adolfas tarnavo caro baltagvardiečių armijoje. Tada Lietuvą valdė carinė Rusija. Baigęs tarnybą namuose pabuvo neilgai. Antrą kartą pašaukė į rusų armiją 1914 metais, prasidėjus karui su vokiečiais. Trečią kartą atsidūrė Sibire 1917 metais, kai vyko revoliucija. Caras jau buvo nuverstas (vadovavo Leninas). Visa caro šeima revoliucionierių buvo suimta ir sušaudyta. Po šių įvykių A. Klanius grįžo sveikas, net ir sužeistas nebuvo.

1945 metai A. Klaniui nebuvo palankūs. Karui pasibaigus neatidavė valstybei nustatytos pyliavos ir sovietų valdžios buvo nuteistas kaip „sabotažininkas“. Ištremtas į Sibirą ir trejus metus praleido kalėjime. Atlikęs bausmę buvo išleistas namo. Neramūs laikai tada buvo Lietuvoje – 1949-aisiais, kai Lietuvos valstiečiai buvo verčiami stoti į kolūkius, A. Klaniaus šeima buvo išvežta į Sibirą. Tremiamas buvo be jokio teismo, kaip ir visi kiti Lietuvos žmonės, kaip „buožė“, ir už tai, jog du jo sūnūs, Adolfas, gimęs 1923 metais, ir Mykolas, gimęs 1928 metais, buvo pasitraukę į mišką pas partizanus. Apie trėmimus į Sibirą Lietuvos žmonės jau žinojo. Todėl jauni kaimo vaikiai naktimis slapstydavosi, namuose nemiegodavo. A. Klaniaus sūnų draugas Kazys Motiejauskas tą naktį miegojo Klanių daržinėje. Jie gerai sutarė ir buvo neišskiriami draugai. Kai į kaimą atėjo žinia, kad į Sibirą bus vežama A. Klaniaus šeimyna, abu sūnūs ir jų draugas pabėgo į mišką. Į Sibirą ištrėmė senąjį Adolfą Klanių su dukterimis Magdelena ir Monika. Žmona Kotryna jau buvo mirusi.

Kai partizanams buvo paskelbta amnestija, Adolfas Klanius ir Kazys Motiejauskas pasidavė saugumui, o Mykolas Klanius griežtai atsisakė: „Rusams vergu nebūsiu!“ Tuo metu Kretingos rajono partijos komitetui vadovavo protingas žmogus Liudas Gužė. Jis po kaimus važinėdavo drąsiai vienas. Jo partizanai nekliudė (buvo kalbų, kad jis su partizanais palaiko ryšį). Ir tada Liudas Gužė patarė K. Motiejauskui ir A. Klaniui įsidarbinti Klaipėdos faneros fabrike. Jis ir dokumentus sutvarkė. „Jei neklausysite, – pasakė. – būsite sekami, o gali ir į Sibirą ištremti.“ Šie vyrai patarimo paklausė ir išvengė tremties bei mirties. Mykolas Klanius 1950 metų rudenį su kitais partizanais buvo sovietų ir stribokų nušautas Vaineikių girioje. Visi penki padėjo galvas, kai tikėdamiesi prasiveržti iš apsupties išlindo iš bunkerio. Kartu žuvo ir partizanė Justina Kniežaitė. Palaikai buvo parvežti į Darbėnų „stribokiją“ ir sumesti ant šaligatvio, kad galėtų žmonės pasižiūrėti. O stribai sekė, gal kuris atpažins ar pradės ašaroti. Bet žmonės buvo kantrūs, nors ir pažino, bet neišsidavė.

Adolfas Klanius, ilgą laiką praleidęs Sibire, mirė, ten ir palaidotas. Dukterys iš Sibiro grįžo 1956 metais ir įsidarbino Liepojos cukraus fabrike, nes Lietuvoje jų neregistravo. Visi Adolfo Klaniaus pastatai ir kitas turtas buvo valdžios nusavintas ir perleistas kolūkio žinion.

Iš pradžių A. Klaniaus troboje gyveno benamis Vincas Skripkauskas. Po to – Jonas Kuprys ir „pijokėlis“ Juzepas Garjonis. Jie abu buvo kolūkio pirmininko įdarbinti – ganė kolūkio avis. Kai šie pasimirė, kolūkis apgyvendino Eleną ir Petronėlę Butkutes. Jos abi buvo netekėjusios ir visas jėgas atidavė komunizmo statybai, kuri taip ir nebuvo užbaigta... Kadangi patalpos buvo didelės ir pastatai tvarkingi, tai kolūkis juose laikė vištas ir mažus veršelius. Butkutės juos šėrė ir prižiūrėjo. Viena rūpinosi paukščiais, kita – veršeliais. Jos buvo labai dievobaimingos ir sąžiningos. Beveik kiekviename kolūkio susirinkime buvo apdovanojamos garbės raštais su Lenino atvaizdu.

Tolesni A. Klaniaus ir jo dukterų Magdelenos ir Monikos likimai nežinomi. Klanių sodybos pastatų nebėra. Viską sunaikino melioracija. Dabar ten – lygūs laukai.

Pats senasis A. Klanius yra prasitaręs, kad teko padirbėti ir prie Belamoro kanalo. Tik jam nusišypsojo laimė, pavyko pasprukti iš to mirties lagerio.

Kazys Motiejauskas gyvena pas dukterį Klaipėdoje. Jo šeimyna buvo ištremta ir pastatai nugriauti stribų. Sodybos vietoje liko vienišas kryžius. Stribai buvo pikti ant K. Motiejausko – kartą, važiuodami pro jų kiemą, iš automatų taip suvarpė ant kryžiaus prikaltą Dievo „mūką“, kad iš jos liko tik kojos. Po to žmonės kryžių nuvertė ir sudegino, o stribams už kryžiaus išniekinimą turbūt pats Dievas pasiuntė atpildą. Važiuojant penkiems stribams iš Grūšlaukės Darbėnų link, partizanai pastojo kelią... Vežimas su arkliais sudegė. Sakoma, nekask duobės kitam, nes pats įkrisi.

Juozas BAUŽYS

Skelbimai

LPKTS 2013 metų rugsėjo 14 dienos renginio – žygio „Didžiosios Kovos apygardos partizanų takais“ Programa

1. Kaišiadorys.

9.30–10 val. Naujosios kapinės. Partizanų koplyčia. Malda, partizanų pagerbimas, žygio dalyvių palaiminimas. Informacija.

10.10 val. išvykstame Kaišiadorys–Žasliai (10 km).

2. Žasliai.

10.35–10.55 val. buvęs Žaslių valsčiaus NKVD poskyris (stribynė). Informacija, pagerbimas.

11.05 val. išvykstame Žasliai–Kaukinės kaimas (28 km).

3–4. Žiežmarių seniūnija, Kaukinės kaimas.

11.50–12.10 val. Kryžius Didžiosios Kovos apygardos partizanų, žuvusių 1944–1952 m. Kaukinės miške, atminimui. Informacija, pagerbimas.

12.20 val. išvykstame Kaukinės kaimas–Kaukinės pamiškė (3km). Prie paminklinio akmens Lietuvos partizanams, žuvusiems 1945–1948 metais, atminti, pagerbimas sustabdant koloną ir lėtai pravažiuojant.

12.40–13.05 val. išvykstame Kaukinės pamiškė–Kruonio girininkija (20 km).

5. Kruonio girininkija, Šilelio (Gojaus) miškas.

13.25–13.50 val. kryžiaus ir 30 kryželių kompozicija šioje vietoje užkastų 1944–1953 m. Kruonio apylinkėse žuvusių Didžiosios Kovos apygardos partizanų atminimui. Informacija, pagerbimas.

14.10 val. išvykstame Kruonis–Rumšiškių liaudies buities muziejus (20 km).

6–7–8. Rumšiškių liaudies buities muziejus.

14.50–15.40 val. partizanų bunkeris (slėptuvė). Kryžiai ir tremties vagonas. Lapteviečių jurta. Informacija, pagerbimas.

15.40–16.40 val. žygio aptarimas.

Rugpjūčio 31 d. (šeštadienį) bus šventinamas paminklas 1945 m. žuvusiems trims Algimanto apygardos partizanams. **12 val.** šv. Mišios Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje Kavarske, Anykščių r. Po pamaldų vyksime į Dabužių kaimą, kur pastatytas paminklas.

Rugsėjo 1 d. (sekmadienį) 14 val. Šaulių namuose (Dariaus ir Girėno g. 10, Alytuje), vyks LPKTS Alytaus filialo susirinkimas. Svečiuose: Petras Musteikis, dalyvavęs Inter-Asso kongrese Berlyne, LPKTB pirmininkas Rapolas Baliulevičius su nariais, aptarti tolimesnių projektų įgyvendinimą.

Nuoširdžiai kviečiame visus mūsų narius, jų šeimas ir geros valios žmones dalyvauti susirinkime.

Rugsėjo 4 d. (trečiadienį) 15 val. Kauno įgulos karininkų ramovėje vyks susitikimas su dailininku Artūru Slapšiu. Dalis tapybos darbų eksponuojami Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos būstinės salėje, dalis – Kauno įgulos karininkų ramovės trečio aukšto fojė.

Maloniai kviečiame apsilankyti!

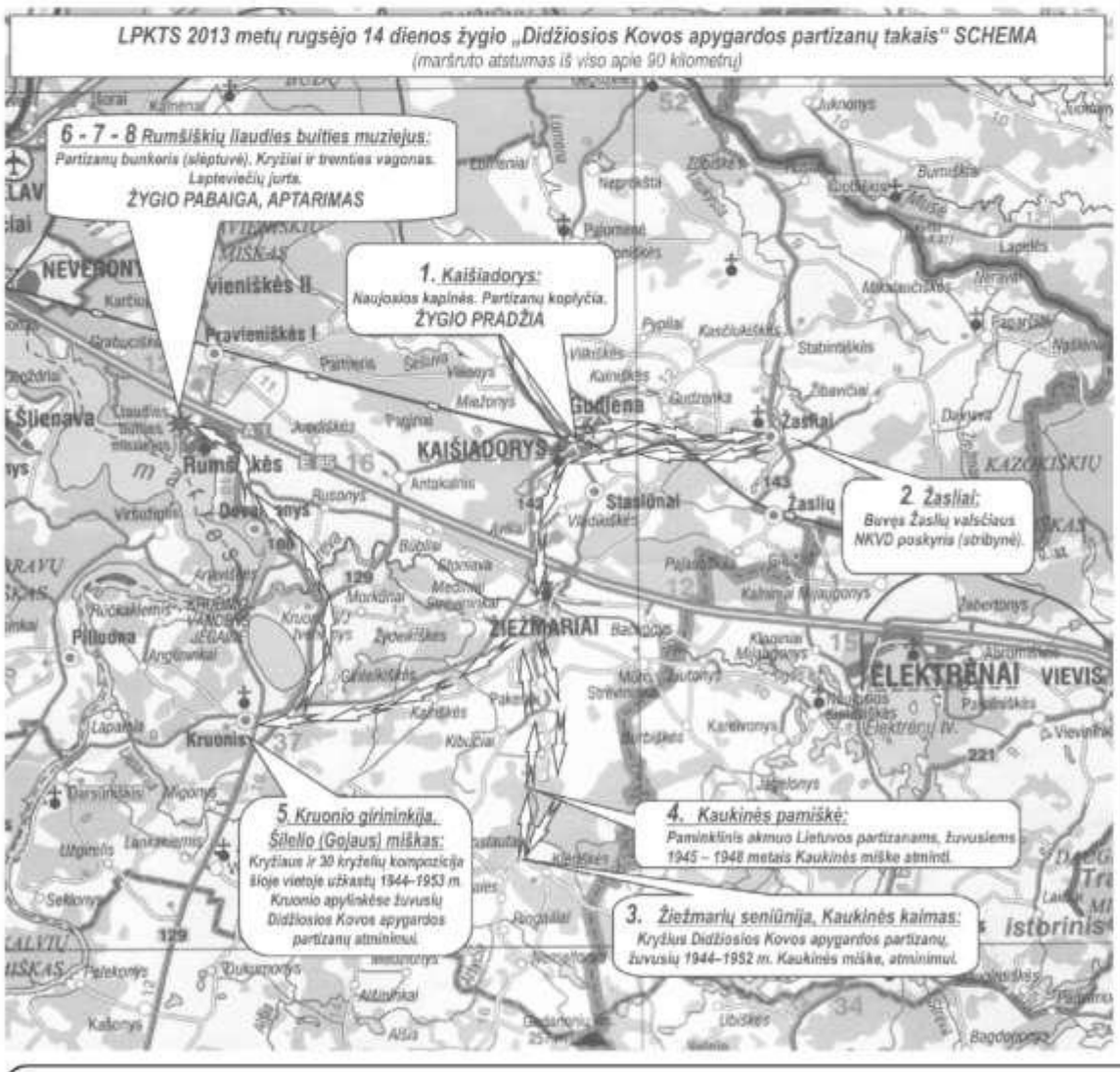

Laisvės dienos paminėjimas

Kaune pirmą kartą bus minima Laisvės diena. Prieš 20 metų, 1993 metų rugpjūčio 31 dieną, Lietuvos Respublikos teritoriją paliko paskutinis Rusijos tankas. Pirmą kartą nuo 1940 metų birželio Lietuvoje nebeliko nė vieno okupacinės kariuomenės kareivio. Šia proga bus surengti Laisvės dienos minėjimo renginiai. Jie truks dvi dienas – penktadienį ir šeštadienį. Renginius organizuoja Kauno miesto savivaldybė kartu su Lietuvos kariuomenės Kauno įgula, KKC „Tautos namai“ ir VšĮ „Muzika festiva“.

Rugpjūčio 30 d. (penktadienis):

12 val. šv. Mišios Šv. Mykolo Arkangelo (Įgulos) bažnyčioje.

12.40 val. eisena nuo Šv. Mykolo Arkangelo (Įgulos) bažnyčios iki Kauno miesto savivaldybės. Dalyvaus Kauno pučiamųjų instrumentų orkestras „Ąžuolynas“.

13 val. iškilmingas minėjimas prie Kauno miesto savivaldybės. Dalyvaus Kauno miesto vadovai, gros Kauno pučiamųjų instrumentų orkestras „Ąžuolynas“, koncertuos VDU Muzikos akademijos dėstytojai ir studentai.

Rugpjūčio 31 d. (šeštadienis):

11 val. koncertas Šv. Mykolo Arkangelo (Įgulos) bažnyčioje. Antonijaus Vivaldžio „Gloria“. Dalyvaus Kauno vokalinis ansamblis „Acusto“ (meno vadovas ir dirigentas Kęstutis Jakeliūnas), solistės Raminta Vaicekauskaitė (sopranas), Rita Preikšaitė (mecosopranas), Julija Bujanovaitė (vargonai), koncertą veda aktorius Petras Venslovas. Įėjimas nemokamas.

Buvusius politinius kalinius, tremtinius, Laisvės kovų dalyvius su šeimomis kviečiame dalyvauti **spalio 12 d. (šeštadienį)** Kauno sporto halėje (Perkūno al. 5) įvyksiančioje **jubiliejinėje 25-mečio šventėje.**

Prašome visus buvusius politinius kalinius, tremtinius, Laisvės kovų dalyvius, dalyvavusius 1988 metais Kauno sporto halėje vykusiame pirmajame suvažiavime, pareikšti apie apsisprendimą dalyvauti šiemet vyksiančioje šventėje ir užsiregistruoti LPKTS filialų būstinėse (pagal gyvenamąją vietą).

LPKTS valdyba

Seime reikalauta nuimti sovietines stovylas

(*atkelta iš 2 psl.*)

Kasparas Genzbigelis perskaitė Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių narių, Televizijos bokšto ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos gynėjų pareiškimą, kuriame išreiškė protestą prieš Vilniaus miesto savivaldybės planus už mokesčių mokėtojų lėšas restauruoti sovietinius meno „šedevrus“ Vilniuje, ant Žaliojo tilto. Jis tvirtino, kad tol, kol Vilniuje nepastatytas paminklas Laisvės kovotojams, kol Lietuvos partizanas Petras Vizbaras-Vapsva, pasirinkęs mirtį, kad tik čekistų kankinamas neišduotų savo kovos draugų, Gedimino prospekte „pagerbtas“ „kanalizacijos“ dangčiu, šis Vilniaus miesto savivaldybės sprendimas yra šventvagiškas. K. Genzbigelis piktinosi, kad Lietuvos valdžia sovietinę okupaciją žyminčias Žaliojo tilto skulptūras laiko materialiu kultūriniu paveldu. Dėl šių valdžios politinių įsitikinimų, skulptūros įtrauktos į Kultūros vertybių valstybinį registrą, o okupacinio laikmečio skulptūras gina Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. Lietuvos kariuomenės kūrėjai savanoriai nesupranta, „kaip galima gerbti šiuos primityvius socrealistinius „šedevrus“, kai jie kolaboravusių su okupantais autorių buvo sukurti tuo metu (1952 metais), kai Lietuvos partizanai liejo kraują bekompromisėje kovoje už Lietuvos Laisvę. Skulptūrų ketaus metalas stipriai korodavęs, suplyšęs ir sutrūkinėjęs, o Vilniaus miesto savivaldybė skendi milijoninėse skolose, privalu skulptūrų atsisakyti kaip istoriškai, morališkai ir fiziškai pasenusių“. Buvo pareikalauta išvežti iš Lietuvos sostinės surūdijusias okupaciją simbolizuojančias skulptūras iki 2013 metų rugsėjo 1 dienos, tai yra minint sovietų okupacinės armijos išvedimo iš Lietuvos 20-metį.

„Tremtinio“ inf.

ISSN 2029-509X
Leidėjas LPKTS
Tremtinys
L.e.p. redaktorė
Rasa Duobaitė-Bumbulienė
Redakcija:
Dalia Maciukevičienė,
Vesta Milerienė
Mūsų adresas: Laisvės al. 39, LT-44309, Kaunas, tel. (8 37) 323 204, faksas (8 37) 323 214.
Indeksas 0117.
El. paštas: tremtinys@zebra.lt
LPKTS puslapis internete: http://www.lpkts.lt
Įmonės kodas 3000 32645. Ats./sąsk. Nr.LT18 70440600 0425 8365, AB „SEB“ bankas.
Projektą „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ remia
SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS
Spausdino spaustuvė UAB „Rinkos aikštė“, Josvainių g. 41, Kėdainiai
Ofsetinė spauda 2 sp. lankai.
Kaina 2 Lt
Tiražas 2600. Užs. Nr.

Redakcija pasilieka teisę trumpinti ir redaguoti straipsnius, rankraščiai negrąžinami. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autoriaus nuomone.

Išgyventas ir aprašytas skausmas

Lietuvių literatūroje pokario trėmimus, lagerių kančias autentiškai aprašė tik šį pragarą ištvėrę žmonės. Gi tie, kurie save vadina rašytojais, dažniausiai siekia patraukti skaitytojus aštriomis situacijomis, aprašo dalykus, kurie pokariu vargu ar galėjo būti: štai partizanų bunkeris po bažnyčios altoriumi, iš kur vyrai naktimis traukdavo lieti sovietinių aktyvistų kraujo ir vienintelis kovojančiųjų rūpestis – suvedžioti moteris ir plėšti kaimų gyventojus. Nieko nepadarysi, fantazijai ribų nėra, tačiau baisu tai, kad tokius nerealius siužetus kuriantieji pristatomi įvairioms premijoms, valstybės lėšomis tokį šlamštą verčia į kitas kalbas.

Vienas iš autorių, kurių knygos mus nukelia į pokario laikus ir kurios aprašo tiesą, yra Simonas Norbutas (1928–2011) ir nesenai pasirodęs autobiografinis novelių romanas „Jei ne auksinės vasaros...“ (knygą spaudai paruošė Nijolė Klingaitė-Dasevičienė, „Petro ofsetas“, 2013).

Simonas Norbutas gimė Pociūnėliuose, Joniškio rajone. Tėvelis buvo nepriklausomybės kovų savanoris, tačiau žemės neturėjo. Mama – buvusi samdinė, tad šeima sunkiai vertėsi, mokytis gimnazijoje Simonas nebūtų galėjęs. Tačiau kaip buvusio savanorio vaikas mokėsi Joniškio gimnazijoje, Gabus, geriausias gimnazijos mokinys mokinys gavo stipendiją, nuo mokslo mokesčio buvo atleistas. 1943–1944 metais priklausė slaptai moksleivių organizacijai, rašė ir platino atsišaukimus, kuriuose ragino nemokėti okupantams mokesčių, boikotuoti bandymus verbuoti lietuvius į vokiečių armiją. Jau tada pasireiškė literatūriniai gabumai, dalyvavo literatų būrelio veikloje. Deja, 1944 metais visa tai buvo įvertinta kaip nacionalistiniai apsireiškimai, tad septyniolikmetis turėjo persikelti į Linkuvą, dar vėliau – trauktis į Latviją. Tačiau 1946 metų sausio 11 dieną Joniškyje, į kur sugrįžo gyventi, buvo suimtas, kaltintas priklausymu LLA. To neįrodžius, buvo baudžiamas už pasipriešinimą... vokiečiams. Pretekstu buvo rastas eilėraštis, aukštinantis Lietuvą ir nukreiptas prieš okupaciją. Buvo nuteistas septyneriems metams lagerių ir dar trejiems – tremties. Kalėjo Vilniuje, Komijoje, 1952 metais paleistas. Apsigyveno Latvijoje.

Toliau gyvenimas lėkė dideliu greičiu, nes lageriuose praleisti metai nubėgo tolyn. 1954 metais eksternu išlaikė egzaminus Joniškio vidurinėje mokykloje, 1961 metais Šiaulių pedagoginiame institute gavo matematikos mokytojo diplomą. Vedė buvusią bendramokslę Juliją Vaitkevičiūtę, užaugino dukterį Jūratę. Dirbo mokyklose, tačiau visą laiką buvo KGB akiratyje...

Atkūrus nepriklausomybę, atidavė duoklę buvusių kovų gimtajame krašte įamžinimui, kurį laiką dirbo LGGRTC, rinko medžiagą apie Skaistgirį. S. Norbutas buvo ir vienas iš pokario kovų Gruzdžių krašte tyrinėtojų, surinko medžiagą apie partizanų Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinės Juozapavičiaus ir Simono Daukanto tėvūnijas, kurie priklausė Gruzdžių krašto partizanams, ir išleido knygą „Partizano Tautvydo tėvūnija“ (1996 m.), surinko žuvusiųjų tame krašte sąrašą.

Kūrybą pradėjo nuo smulkiosios prozos: rašė noveles, vaizdelius, eilėraščius partizaninе tematika, publikavo laikraščiuose ir žurnaluose. Eilėraščius paskelbė antologijose „Tremtinio Lietuva“ (1990 m.), atsiminimus „Amžino įšalo žemėje“ (1989 m.), „Ešelonų broliai“ (1991 m.).

Anot literatūrologų, Simono Norbuto kūrybai būdinga kūrinio tikroviškumas, kontūrinis piešinys ir laiko plotmių kaitaliojimai, trumpas sakinys. Gal todėl jos ir pamėgtos skaitytojų. Eilėraščiuose – intelektualus pradas, kupinos tragizmo nuojautos.

Autobiografinių novelių romaną sudaro 21 pasakojimas. Jis dedikuotas Motinai. Siužetas neįmantrus: nuo Motinos klajonių iš tolimo miestelio iki didelio miesto kalėjimo, ieškant ten įkalinto sūnaus, nuo sūnaus išgyvenimų kalėjime, santykių su prižiūrėtojais ir šimtais puslapių kančios. Ir tuščias popieriaus lapas kalėjime, kuriame gimsta pirmasis eilėraštis: „Akis man tramdys mirusių šešėliai –/ plazdės jie vaiskūs anglių liepsnose./ Bejausmė, abejinga gėlai,/ užgesus jų širdžių vėsa/ skausmu užguls man širdį lyg akmuo...“

Daugiau nei 400 puslapių reikės perskaityti, kol prieisite paskutinį kūrinio skyrių „Odisėjo sugrįžimas“. Jis kitoks, nes tai tikrojo Odisėjo sugrįžimas, kurio tėvynėje jau niekas nelaukia, išskyrus mylinčią šeimą.

Knyga įdomi, tikroviška, lengvai skaitoma. Viskas, ką ten perskaičiau, man buvo įdomu, nors skaudėjo kartu su tais, kurie už didelę meilę Tėvynei okupantų buvo numatyti sunaikinti...

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Televizijos programa

Rugsėjo 2–8 d.

LRT

Pirmadienis, rugsėjo 2 d.

6.00 Labas rytas, Lietuva. 9.00 „Kobra 11“ (k.). 10.00 Festivalis „Laumės juosta 2013“ (k.). 12.00 „Namelis prerijose“. Ser. 13.00 „Tai, kas svarbiausia. Tai, kas tikra“ (k.). 13.55 Laba diena, Lietuva. 15.50 „Viena byla dviem“. Ser. 17.00 „Kobra 11“. Ser. 18.00 Šiandien. 18.45 Keliai. Mašinos. Žmonės. 19.00 „Rojus Lietuvoj“. Ser. 19.30 Nacionalinė paieškų tarnyba. 20.25 Perlas. 20.30 Panorama. 21.00 Dėmesio centre. 21.30 Teisė žinoti. Pertr.- 22.00 Perlas. 22.30 Vakaro žinios. 23.00 „Fotografo objektyve – Obamos Baltieji rūmai“. Dok.f. 2010. JAV. 0.00 „Viena byla dviem“ (k.). 1.15 Dėmesio centre (k.).

Antradienis, rugsėjo 3 d.

6.00 Labas rytas, Lietuva. 9.00 „Kobra 11“ (k.). 10.00 „Auksinio balso“ gražiausios akimirkos (k.). 12.00 „Namelis prerijose“. Ser. 13.00 Nacionalinė paieškų tarnyba (k.). 13.55 Laba diena, Lietuva. 15.50 „Viena byla dviem“. Ser. 17.00 „Kobra 11“. Ser. 18.00 Šiandien. 18.45 Keliai. Mašinos. Žmonės. 19.00 „Rojus Lietuvoj“. Ser. 19.30 Emigrantai. 20.25 Perlas. 20.30 Panorama. 21.00 Dėmesio centre. 21.30 Pinigų karta. Pertr.- 22.00 Perlas. 22.30 Vakaro žinios. 23.00 „Prisikėlęs faras“. Ser. 0.00 „Viena byla dviem“ (k.). 1.15 Dėmesio centre (k.).

Trečiadienis, rugsėjo 4 d.

6.00 Labas rytas, Lietuva. 9.00 „Kobra 11“ (k.). 10.00 „Auksinio balso“ gražiausios akimirkos (k.). 12.00 „Namelis prerijose“. Ser. 13.00 Emigrantai (k.). 13.55 Laba diena, Lietuva. 15.50 „Viena byla dviem“. Ser. 17.00 „Kobra 11“. Ser. 18.00 Šiandien. 18.45 Keliai. Mašinos. Žmonės. 19.00 „Rojus Lietuvoj“. Ser. 19.30 Bėdų turgus. 20.25 Perlas. 20.30 Panorama. 21.00 Dėmesio centre. 21.30 Lietuva gali. Pertr.- 22.00 Perlas. 22.30 Vakaro žinios. 23.00 „Prisikėlęs faras“. Ser. 0.00 „Viena byla dviem“ (k.). 1.15 Dėmesio centre (k.).

Ketvirtadienis, rugsėjo 5 d.

6.00 Labas rytas, Lietuva. 9.00 „Kobra 11“ (k.). 10.00 „Rojus Lietuvoj“ (k.). 11.00 Pinigų karta (k.). 12.00 „Namelis prerijose“. Ser. 13.00 Bėdų turgus (k.). 13.55 Laba diena, Lietuva. 15.50 „Viena byla dviem“. Ser. 17.00 „Kobra 11“. Ser. 18.00 Šiandien. 18.45 Keliai. Mašinos. Žmonės. 19.00 „Rojus Lietuvoj“. Ser. 19.30 Klaidos kaina. 20.25 Perlas. 20.30 Panorama. 21.00 Dėmesio centre. 21.30 Specialus tyrimas. Pertr.- 22.00 Perlas. 22.30 Vakaro žinios. 23.00 „Alibi“. Komedija. 2006. JAV. 1.00 „Viena byla dviem“ (k.). 2.15 Dėmesio centre (k.).

Penktadienis, rugsėjo 6 d.

6.00 Labas rytas, Lietuva. 9.00 „Kobra 11“ (k.). 10.00 „Rojus Lietuvoj“ (k.). 11.00 Specialus tyrimas (k.). 12.00 „Namelis prerijose“. Ser. 13.00 Klaidos kaina (k.). 13.55 Laba diena, Lietuva. 15.50 „Viena byla dviem“. Ser. 17.00 „Kobra 11“. Ser. 18.00 Šiandien. 18.45 Keliai. Mašinos. Žmonės. 19.00 „Maximos“ jaunųjų talentų konkurso apdovanojimai. 20.25 Perlas. 20.30 Panorama. 21.10 Pasaulio futbolo čempionato atrankos rungtynės. Latvija – Lietuva. Pertr.- 22.00 Perlas. 23.10 „Detektyvė King“. Ser. 0.15 „Viena byla dviem“ (k.).

Šeštadienis, rugsėjo 7 d.

6.00 Emigrantai (k.). 7.00 Bėdų turgus (k.). 7.45 Nacionalinė paieškų tarnyba (k.). 8.30 Gimtoji žemė. 9.00 Animacija. 10.00 Gustavo enciklopedija (k.). 10.30 Ryto suktinis su Z.Kelmickaite. 11.30 Septynios Kauno dienos. 12.00 „Neatskleistos Biblijos paslaptys. Tikrasis rojaus sodas“. Dok.f. 2011. D.Britanija. 13.00 „Inspektorius Luisas“. Ser. 15.00 Durys atsidaro. 15.30 Pasaulio panorama. 16.00 Žinios. 16.10 Sveikinimų koncertas. 18.30 „Frosto prisilietimas“. Ser. 20.25 Perlas. 20.30 Panorama. 21.00 Muzikinis projektas „Auksinis balsas“. 23.00 „Robotas policininkas“. Veiksmo trileris. 1987. JAV. 1.00 „Neatskleistos Biblijos paslaptys. Tikrasis rojaus sodas“ (k.).

Sekmadienis, rugsėjo 8 d.

6.00 Popietė su A.Čekuoliu (k.). 6.30 Šventadienio mintys. 7.00 Ryto suktinis su Z.Kelmickaite (k.). 8.00 Girių horizontai. 8.30 Kaimo akademija. 9.00 Animacija. 10.00 Gustavo enciklopedija. 10.30 „Brolių Grimų pasakos. Snieguolė“. Ser. 11.45 Klausimėlis.lt. 12.00 Šiluvos atlaidai. Šv. Mišių transliacija. 14.00 „Mis Marpl. Tai daroma su veidrodžiais“. Ser. 16.00 Žinios. 16.10 Popietė su A.Čekuoliu. 16.45 „Šiaurietiškas būdas“. Dok. 17.15 Klausimėlis.lt. 17.30 Stilius. 18.30 „Imperija“. Ser. 20.30 Panorama. 20.45 Savaitė. 21.15 „Ketverios vestuvės ir vienerios laidotuvės“. Rom. komedija. 1994. D.Britanija. 23.25 „Mis Marpl. Tai daroma su veidrodžiais“ (k.).

LRT kultūra

Pirmadienis

8.05 Animacija. 9.00 Labas rytas, Lietuva (k.). 11.30 Septynios Kauno dienos. 12.00 Koncertas „Beauštanti aušrelė“ (k.). 13.45 „Don Kichoto šalyje“ (k.). 15.00 Europos vidury (k.). 15.35 Kultūra. 15.50 Kai aš mažas buvau (k.). 16.30 Laba diena, Lietuva (k.). 17.40 Žinios (k.). 18.00 Trembita. 18.15 Mūsų miesteliai. Dusetos. 19.00 Svečių ekspresas. 19.30 „Mis Marpl. Kodėl nepaklausė Evans?“ Ser. 21.00 Koncertas „Senos dainos naujai“. 21.50 Prisiminkime. T.Makačino dainos. 22.00 „Valkirija“. Istor. karinis trileris. 2008. JAV. 0.00 Panorama (k.). 0.30 LRT OPUS ORE. Grupės „Ministry Of Ecology“ koncertas (k.).

Antradienis

8.05 „Namelis prerijose“. Ser. 9.00 Labas rytas, Lietuva (k.). 11.30 P. Čaikovskis. Koncertas fortepijonui ir orkestrui NR.1, b-moll, op.23 (k.). 13.00 Mūsų miesteliai. Dusetos. 13.45 „Fotografo objektyve – Obamos Baltieji rūmai“. Dok.f. 2010. JAV. 14.40 Muzikinės atostogos (k.). 15.10 Koncertas „Senos dainos naujai“ (k.). 16.00 „Jis – Baršauskas“ (k.). 16.20 Prisiminkime. Dainuoja E.Saulevičiūtė. 16.30 Laba diena, Lietuva (k.). 17.40 Žinios (k.). 18.00 Vilniaus albumas. 18.15 Būtasis laikas. Operos solistė M.Rakauskaitė. 19.00 Gimtoji žemė. 19.30 Knygos „Mylėjau“ pristatymas. 20.20 LRT aukso fondas. „Kaimynai“. Ser. 21.25 Koncertas „Skandinaviškas skambesys“. 22.30 Legendos. 23.15 Programos pradžia. 23.20 „Striomsio viloje“. Dok. 0.00 Panorama (k.). 0.30 Svečių ekspresas. 0.55 Pagauk kampą (k.).

Trečiadienis

8.05 „Namelis prerijose“. Ser. 9.00 Labas rytas, Lietuva (k.). 10.00 Konferencija „Minint Popiežiaus Jono Pauliaus II apsilankymo Lietuvoje dvidešimtmetį“. 11.45 Gimtoji žemė. 12.10 „Striomsio viloje“ (k.). 12.50 Penki vakarai (k.). 13.45 „Prisikėlęs faras“. Ser. 14.30 Laiko ženklai (k.). 15.00 Būtasis laikas (k.). 15.50 Plieninės vertybės. Garvežių amžius. 16.30 Laba diena, Lietuva (k.). 17.40 Žinios (k.). 18.00 Rusų gatvė. 18.15 Laiko portretai. Ilga J.Paulėkaitės diena. 19.00 Girių horizontai. 19.30 Lyderiai. 20.20 Liaudies kinas. „Žemė maitintoja“. Ser. 21.20 Kultūra (k.). 21.35 Fotografijos istorija arba istorija fotografijoje. Tarpukario fotografija. 22.00 Elito kinas. „Basomis per grindinį“. Komedija. 2005. Vokietija. 23.50 Vienas eilėraštis. 0.00 Panorama (k.). 0.30 Knygos „Mylėjau“ pristatymas (k.).

Ketvirtadienis

8.05 „Namelis prerijose“. Ser. 9.00 Labas rytas, Lietuva (k.). 11.30 Girių horizontai. 12.00 LR pirmininkavimas ES Tarybai. Tarpparlamentinė bendros užsienio ir saugumo politikos bei bendros saugumo ir gynybos politikos konferencija. 14.30 „Prisikėlęs faras“. Ser. 15.15 Penki vakarai. Muziejininkas R.Budrys. 16.00 Tarpparlamentinė konferencija. 17.20 „Matematikos poetas“ uskis (k.). 18.00 Menora. 18.15 Be pykčio. 19.00 Kaimo akademija. 19.30 Asistentas vienai dienai. 20.20 LNOBT spektaklis. S.Prokofjevas. Baletas „Romeo ir Džiuljeta“. 22.50 Prisiminkime (k.). 23.00 Lietuvių dokumentika. 23.50 Vienas eilėraštis. 0.00 Panorama (k.). 0.30 Liaudies kinas. „Žemė maitintoja“ (k.).

Penktadienis

8.05 „Namelis prerijose“. Ser. 9.00 Tarpparlamentinė konferencija. 10.20 Asistentas vienai dienai (k.). 11.05 Plieninės vertybės (k.). 11.40 Kaimo akademija. 12.05 Laiko portretai (k.). 12.50 Tarpparlamentinė konferencija. 14.00 „Pažaislio vienuolyno idilė“. Dok.f. 14.45 Be pykčio (k.). 15.30 Prisiminkime (k.). 15.45 Būtovės slėpiniai. Lvovas. 16.30 Laba diena, Lietuva (k.). 17.40 Žinios (k.). 18.00 Septynios Kauno dienos. 18.30 Parodos „Antoine Watteau ir XVIII a. prancūzų graviūros menas“ atidarymas. 19.30 LNOBT spektaklis. Dž. Verdis. Opera „Don Karlas“. 22.00 Fotografijos istorija arba istorija fotografijoje. Sovietmečio fotografija. 22.25 Europos vidury. 23.00 Džiazo vakaras. „Igor Butman Big Band“ ir Fantine Pritoula. 0.00 Panorama (k.). 0.30 Koncertas „Senos dainos naujai“ (k.).

Šeštadienis

8.05 „Namelis prerijose“. Ser. 9.00 Trembita (k.). 9.15 Vilniaus albumas (k.). 9.30 Rusų gatvė (k.). 9.45 Menora (k.). 10.00 Vilniaus sąsiuvinis (k.). 10.15 Krikščionio žodis. 10.30 Kelias (k.). 10.45 Rytas su... M.Rubackyte. 11.30 Spalvų jėga. 12.00 XVIII Pažaislio muzikos festivalis. V.Krėvė-Mickevičius. „Skirgaila“. 14.15 Laiko ženklai. L.Rėza. 15.00 „Detektyvė King“. Ser. 15.45 Liaudies kinas. „Žemė maitintoja“ (k.). 16.45 Europos vidury (k.). 17.20 LRT aukso fondas. „Kaimynai“ (k.). 18.30 Muzika gyvai. Kamerinės muzikos koncertas. 19.55 Posūkiai su V.Gerulaičiu. 20.25 Jūros šventė-2013. Simfoninė siuta orkestrui ir chorui „Sudie, Maiklai“. 21.30 „Alibi“. Komedija. 2006. JAV. 23.00 Panorama (k.). 23.30 S.Prokofjevas. Baletas „Romeo ir Džiuljeta“ (k.).

Sekmadienis

8.05 Animacija. 9.00 Lyderiai. 9.45 Mūsų dienos – kaip šventė. 11.00 Mūsų miesteliai. Dusetos. 11.45 „Frosto prisilietimas“. Ser. 13.20 Dž. Verdis. Opera „Don Karlas“ (k.). 15.45 Šventadienio mintys. 16.10 Lietuvių dokumentika (k.). 17.00 „Inspektorius Luisas“. Ser. 18.35 Penki vakarai (k.). 19.20 Parodos „Antoine Watteau ir XVIII a. prancūzų graviūros menas“ atidarymas (k.). 20.10 „Neparašyta knyga “. Dok.f. 20.40 „Šermuonėlis. Imperatoriaus mantija ir jos nešiotojas“. LKS dok.f. 21.00 Durys atsidaro. 21.30 Pasaulio panorama (k.). 22.00 Renkasi geriausieji. Žagarės vyšnių festivalis-2013. Nemarioji klasika. 23.00 Panorama (k.). 23.15 Muzika gyvai (k.). 0.40 „Robotas policininkas“. Veiksmo trileris. 1987. JAV.